

Szakdolgozat

Sármány Rebeka

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék

Hatvan térségi szerepének fejlesztési lehetőségei

Konzulens: Dancsokné Dr. Fóris Edina Klára

Belső bíráló: Times New Roman 16

Külső bíráló: Times New Roman 16

Tanszékvezető: Dr. Kollányi László, egyetemi docens

Sármány Rebeka
Tájrendező szakirány
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. Forráskutatás.....	4
2.1. Jelenkori állapot vizsgálata	4
2.2. Tervek, Stratégiák.....	4
2.2. Történeti források	5
2.3. Hasonló projektek és szakdolgozatok.....	6
3. Vizsgálat	7
3.1. Terület lehatárolása.....	7
3.2. Regionális kapcsolatok	8
3.3. Természeti, táji adottságok	11
3.4. Domborzat- geológiai adottságok.....	11
3.5. Vízrajz	12
3.6. Éghajlat és helyi klíma	12
3.7. Növényzet és növényföldrajzi viszonyok	12
3.8. Állatvilág, zoológiai jellemzés	13
3.9. Védettségek	13
3.10. Társadalom, gazdaság, infrastruktúra.....	15
4. Területhasználatok vizsgálata	20
5. Település- és tájtörténet.....	22
5.1. Járási kapcsolatok vizsgálata	28
6. Szintézis	30
6.1. Módszertan.....	30
6.2. Közigazgatási, intézményi kapcsolatok	31
6.3. Kulturális kapcsolatok	31
6.4. Naponta ingázók	32
6.5. Hatvani piacok vonzáskörzetének vizsgálata	33
6.6. Természeti kapcsolatok a jelenben	35
6.7. Eredmények	37
7. Kitekintés, javaslatok	39
7.1. Településeggyüttes kapcsolati hálójának erősítése.....	39
7.2. Zöldinfrastruktúra fejlesztés	41
8. Összegzés	43
Mellékletek	44
Irodalom jegyzék	46
Ábrajegyzék	48
Tervlap	48

1. Bevezetés

Szakdolgozatom elkészítéséhez azért választottam ezt a témát, mert nagyon közel áll a szívemhez Hatvan városa, hiszen itt nőttem fel. Emellett mindig is foglalkoztatott a település fejlődésének, térségi szerepének, tájhasználatának változásai, valamint a változások története és ok-okozati összefüggései. A téma iránt való érdeklődésem a tanulmányaim során egyre inkább erősödött, de az eddigiekben nem volt lehetőségem ennek felkutatására, hiszen a település méretei és a hozzá kapcsolódó tájtörténeti vonatkozásban fontos információk terjedelmükben jócskán felülmúlják az egy félév során elkészíthető anyag mennyiségét, valamint a kutatásom témája több egymástól függetlenül oktatott tárgy témáját is érinti.

Témaválasztásomat mindemellett az is indokolja, hogy a település nem csupán a térség, de az ország helyzetének és fejlődésének alakulásában is jelentős szerepet játszott, ennek alakulása és a jövőben vélt fejlesztési lehetőségek felkutatása egyértelműen foglalkoztat. Emellett a térségben való jártasságom olyan változások felismerését tette lehetővé, mint például, hogy a településen érzékelhető Budapest vonzáskörzetének erősödése, valamint Hatvan központi szerepkörének gyengülése, az ilyen és az ehhez hasonló problémák csökkentésére és/vagy megoldására keresem a megfelelő lehetőségeket. Témaválasztásom szakterületét egyértelműen inspirálták a területfejlesztési, valamint a tájtörténeti tanulmányaim során megszerzett ismeretek, aminek elmélyítésével és gyakorlatban való alkalmazásával mindenképpen foglalkozni szerettem volna.

A település térségi szerepének változásait befolyásoló tényezők vizsgálata, illetve a térség adottságaiban rejlő területfejlesztési lehetőségek iránti szakmai érdeklődésem okán tűztem ki célul ezek felkutatását és elemzését. Témaválasztásom okán, szakdolgozatom főként kutatási orientációjának minősül, de javaslatokat adok a feltárt problémák orvoslására.

Fő célom tehát, hogy javaslatokat adjak a város térségi szerepének növelésére a különböző infrastruktúra elemek, különös tekintettel a zöldinfrastruktúra fejlesztésére. Célom elérése érdekében pedig az alábbi alcélokat tűztem ki:

- A tájtörténet részletes vizsgálata
- Térségi szerep vizsgálata, illetve ennek változásai (vonzáskörzet)
- A városfejlődés és a tájhasználatok alakulásának összefüggései
- A jelenkor kihívásai, amelyek a tájhasználatokkal összefüggésbe hozhatók

- Zöldinfrastruktúra jelenlegi kapcsolatainak feltárása és a egyes települések között
- Feltárni, hogy milyen partnerségi/ együttműködési lehetőségek vannak a vonzáskörzet települései és Hatvan között
- A vizsgálat alapján a város táji vonzáskörzetének meghatározása
- A vizsgálat alapján a lehatárolt térségen belüli kapcsolatok hiányosságainak feltárása
- Javaslattétel a feltárt hiányosságok mérséklésére, a kapcsolatok erősítésére

2. Forráskutatás

Munkám céljainak eléréséhez szükséges, hogy a településsel kapcsolatos történeti jellegű forrásokat, valamint koncepcionális és stratégiai terveket alaposan megvizsgáljam. Az összegyűjtött és felhasznált forrásokat azok jellege szerint tudtam tehát elkülöníteni a bemutatáshoz. A szakirodalmi kutatás mellett elvégeztem a történeti térképek elemzését térinformatikai rendszerek segítségével.

2.1. Jelenkori állapot vizsgálata

A vizsgált terület jelenkori állapotának természeti adottságainak vizsgálatakor legtöbbször Dövényi Zoltán 2010-ben (DÖVÉNYI 2010) újra szerkesztett Magyarország kistájainak katasztere című könyvét használtam forrásként. Ez a könyv ugyanis részletesen vizsgálja a kistájakat minden szemszögből, valamint a legtöbb kutatási anyag a településsel kapcsolatban ezt a forrást használja a vizsgálat alapjául. Kutatásom szempontjából a Hatvani-sík nevezetű kistáj elemzése szolgált releváns információkkal a tájvizsgálatkor. Bár Csorba Péter 2005-ben (CSORBA 2005) kiadott könyvének alapjai is az imént említett Dövényi Zoltán kistájkataszteréből építkeznek és hasonló felépítésű, Kistájaink tájökölógiai felszabdaltsága a településhálózat és a közlekedési infrastruktúra hatására című könyve szolgált számomra olyan plusz információkkal melyeket feltudtam használni a dolgozat elemzési részében.

A vizsgálathoz szükséges statisztikai adatokhoz a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer honlapok adatszolgáltatási rendszerein keresztül jutottam hozzá. Emellett a település honlapján is számos információhoz jutottam hozzá a település honlapján keresztül, többek között a következő alfejezetben megemlítésre kerülő stratégiai és fejlesztési tervekhez.

2.2. Tervek, Stratégiák

Az ITS 2014 konzorcium által készített Megalapozó vizsgálat Hatvan város integrált településfejlesztési stratégiájához (2014) Projekt azonosító: ÉMOP-6.2.1/K-13-2014-0002, „Észak-Magyarországi Operatív Program –Fenntarthatótelepülésfejlesztés a kis-és középvárosokban –Integrált Településfejlesztési Stratégiák kidolgozása” nevű dokumentáció (INT 1) sokat segített a vizsgálat elkészítésekor, bár több információt aktualizálni kellett hiszen a dokumentáció 2014-ben készült. Ennek ellenére sokat segített az egyes vizsgálati egységek kidolgozásakor. A fent említett vizsgálat azonban részletesen tartalmazza a település természeti és táji adottságait, a településsel kapcsolatos különböző statisztikai adatokat,

valamint az egyes vizsgálati egységekhez kapcsolódó jogszabályi követelményeket, illetve megfogalmazásokat. Nem utolsó sorban pedig rengeteg szövegek közötti ábrát és diagrammot tartalmaz, amelyek segítették a kutatás átlátását és irány adóként szolgáltak a statisztikai adatok vizsgálatakor.

A település fejlesztési stratégián felül a települési dokumentumok közül kitűnő forrásként tudtam használni még a Településfejlesztési Konceptió megalapozó vizsgálatát (INT 3) és a Zöldinfrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akciótervet (ZIFFA 2018), melynek alapján kirajzolódtak előttem a város zöldfelületinfrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos elképzelései.

Hatvan város településarculati kézikönyvét (TAK 2017) (VÁTI Városépítési Tanácsadó és Tervező Iroda Korlátolt Felelősségű Társaság, 2017) főként a védettségek meghatározásakor tudtam használni a dolgozat elkészítésekor, hiszen ezen területek megóvása a település arculat kialakításának egyik fontos feladata.

2.2. Történeti források

A Heves megyei levéltár- Heves megye közigazgatási és területváltozásai 1876–1990 - A Heves Megyei Levéltár segédletei 10. (Eger, 2002) című segédlet főként a település megyei és járási szerepének változásainak elemzésekor jelentettek nagy segítséget (INT 2). A kötet különböző bekezdésekben írja le a megye területi változásait, kiemeli azok okait, valamint pontos képet ad az egyes időszakokban történt változásokról. Mivel Hatvannak megyei szinten is jelentős szerepe volt már a korábbi évszázadokban is, a kötetben található információk alapján átfogó képet kaphatunk a település helyzetének változásairól, valamint a Hatvani járás kialakulásáról és területi egységeinek változásairól.

Történeti forrásként felhasznált irodalom Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai című műve, mely 1910-ből származik. Az említett forrás részletesen dolgozza fel a Heves vármegye helyzetét és viszonyait, valamint a jelentősebb szereppel és történeti múlttal rendelkező települések történetét. A kötet Hatvan kapcsán feldolgozza a város történetét a mohácsi vész után, a török alatt, a felszabadítás, illetve a kuruczok idejében, valamint 1848-ban. Részletesen vizsgálja lakosságát, mezőgazdaságát, hitelügyeit és intézményeit 1910-ig.

A város történetének pontos és részletes megismeréséhez Bacsa Tibor: Hatvan a XXI. század kapujában című kiadványa szolgált legnagyobb segítségemre. A szerző a város neves helytörténésze, így a kötet összefoglalja a település teljes történetét egyészen a Kr. e. koroktól a XXI. századig.

2.3. Hasonló projektek és szakdolgozatok

Geiger Barbara, Saláta Dénes, Malatinszky Ákos- tájtörténeti vizsgálatok a kiskombosi fás legelőn címmel (GSM 2011) 2011-ben készített tanulmány mind módszertanában, mind pedig vizsgálati területében érinti az általam vizsgált területet. A tanulmány az egykoron fás legelőként használt területek után kutat Kisgombos területén. A vizsgálatot történeti térképek elemzésével és különböző történeti források összekapcsolásával végzi, majd párhuzamokat von ezek között.

Géczy Dorottya (Géczy 2019): Pásztó város történeti és tájhasználati összefüggései című szakdolgozatát tekintem leginkább a saját szakdolgozatom elkészítésének alapjául. Bár az általa vizsgált Pásztó nem kapcsolódik közvetlenül az én területemhez, módszertanában és a vizsgálat elemeiben még is nagyon hasonló. Emellett számos olyan általa felhasznált szakirodalmi forrást találtam dolgozatában, amelyet én is feltudtam használni, hiszen a vizsgálati területeink viszonylag közel, országos viszonylatban azonos térségben helyezkednek el, illetve volt olyan időszak amikor a két település egy azon járás igazgatása alá tartozott.

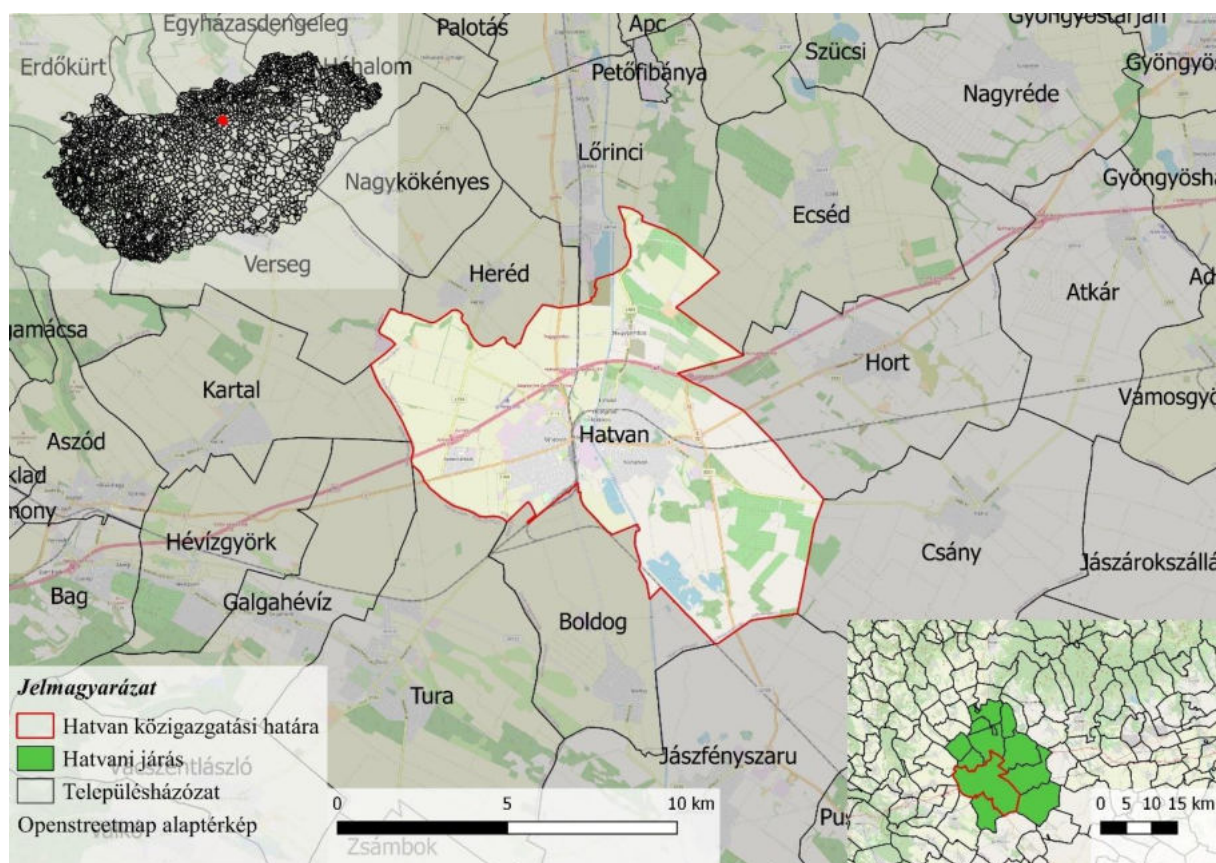
A VÁTI Városépítési Tanácsadó és Tervező Iroda által (VÁTI 2020) készített Örökségvédelmi hatástanulmány az M3 autópálya és a Hatvani Ipari Park közötti közúti kapcsolat fejlesztése érdekében jött létre. Ezt a hatástanulmányt főként módszertanának beemelésével használtam a dolgozatom elkészítéséhez, valamint aktualitásának okán, hiszen a dokumentáció 2020-ban készült így tartalmaz olyan statisztikai adatokat, illetve változtatásokat, melyek a korábbi dokumentációkban, fejlesztési tervekben még nem szerepelnek.

3. Vizsgálat

Szakdolgozatom vizsgálati részében Hatvan táji adottságait és társadalmi, gazdasági helyzetét, valamint a város jelenkori területhasználatait, illetve annak változásait mutatom be. A dolgozat céljának eléréséhez a településközi kapcsolatok feltárása és ezek értékelése alapján történő térségi lehatárolásomat a (6.) Szintézis fejezetben mutatom be.

3.1. Terület lehatárolása

Szakdolgozatom elkészítésének fő vizsgálati területe Hatvan városa. Hatvan az Észak-Magyarországi régióban, Heves megye nyugati szegletében található, a Zagyva és a Bér-patak találkozásánál, a Hatvani-járás központjaként. Közigazgatási határa 66,31 km², lakossága 19 989 fő (2022) Heves megye városai közül területi kiterjedését tekintve a 4., lakosság számának tekintetében a 3. legnagyobb város (KSH). Tervezési-statisztikai régiók közül az Észak-magyarországi régióhoz tartozik, emellett a Hatvani statisztikai kistérség központja.

1. ábra: Hatvan elhelyezkedése és a hatvani járás (Saját szerkesztés, alaptérkép forrása: Openstreetmap)

3.2. Regionális kapcsolatok

Hatvan térségi kapcsolatait tekintve kiemelkedő fontosságú település, nem csupán a térség szempontjából, hanem országos viszonylatban is. A település Északi részén fut ugyanis az M3-as autópálya, mely az E71-es nemzetközi autóútnak is része és összeköttetést teremt Ukrajnával és Romániával. Emellett a településen halad át a 3-as számú főút, mely a Budapest- Miskolc- Hidasnémeti összekötő út, valamint innen indul a Jászfényszaru, Jászberény, Szolnok irányába haladó 32-es számú főút, illetve a 21-es számú, szintén nemzetközi szereppel rendelkező főút, mely egészen a Szlovákiai Losoncig vezet. Nemzetközi kapcsolatait számos testvérvárosi kapcsolat is jelzi (2. ábra).

2. ábra: M3-as és 21-es számú főút találkozási pontja Hatvannál (Saját fotó)

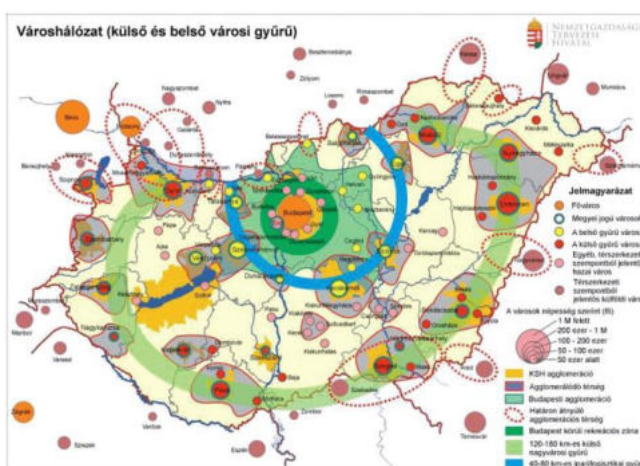
	Beregszász	Ukrajna		Kokkola	Finnország
	Jarocin	Lengyelország		Maassluis	Hollandia
	Kézdivásárhely	Székelyföld		Tavarnelle Val di Pesa,	Olaszország

3. ábra: Hatvan testvérvárosai (Forrás: www.hatvan.hu)

Hatvan Budapesttől 57 km-re található ÉK-i irányban, megközelítése egyszerű az M3-as autópályán keresztül. A megyeszékhely, Eger 87 km-re található, mely szintén autópályán keresztül megközelíthető. A várossal határos települések Heréd, Lőrinci, Ecséd, Hort, Csány, Jászfényszaru,

Boldog, Tura, Kartal.

Budapest közelsége és a közlekedési infrastruktúra fejlődése miatt Hatvan a főváros vonzás körzetébe tartozik, hiszen a két

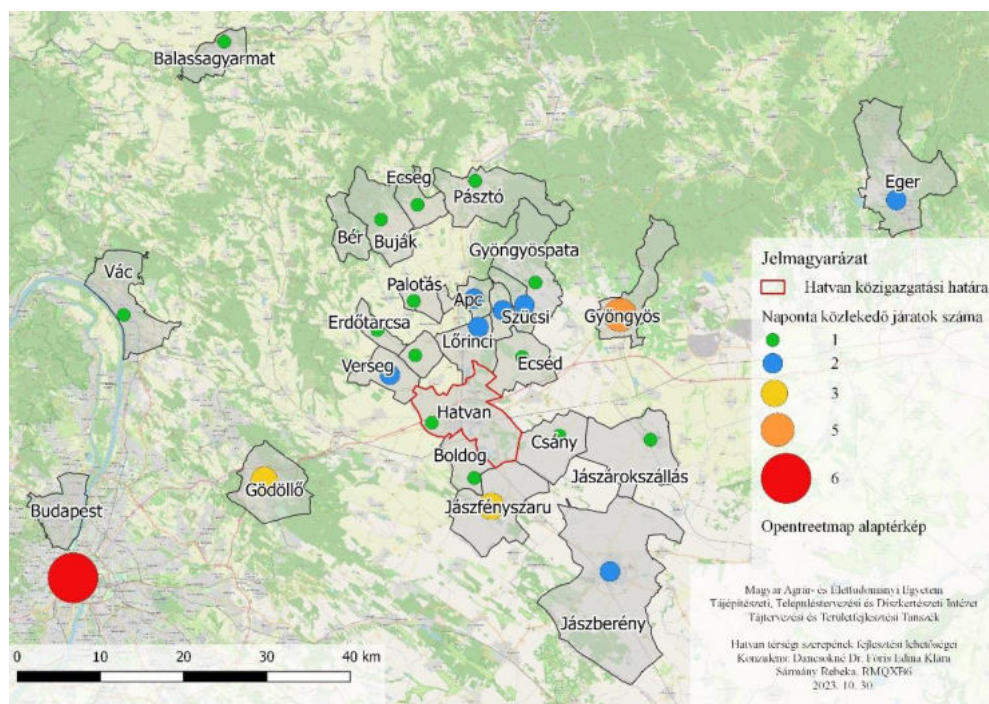

4. ábra Városhálózat (Külső és belső városgyűrű)
Forrás: Nemzeti Fejlesztési Koncepció 2030

település között ingázók száma igen magas. Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (2014-2030) alapján is jó látható (4. ábra), hogy a jelenkori trendek előrehaladásával Hatvan 2030-ra a Budapesti agglomeráció részévé válhat (NFK 2030).

A település nem csupán közúti közlekedésben való részvétele miatt bír jelentős szereppel, ugyanis vasúti közlekedési csomópont is, hiszen itt találkozik három személyszállítást szolgáló vasúti fővonal, a Hatvan-Szolnok, Hatvan-Losonc, illetve a legjelentősebb a Miskolci fővonal. Ezen felül ipari használatra üzemel Hatvant Budapesttel, Szolnokkal összekötő elkerülővágány, melynek fő célja az áruszállítás, ezen használat kiszolgálására üzemel továbbá egy kiszolgáló pályaudvar is.

Közösségi közlekedés vizsgálatakor vizsgálatom alapjául a távolsági buszjáratok vizsgálatát vettem alapul, megvizsgáltam, hogy melyek azok a települések, ahová Hatvanból átszállás nélkül el lehet jutni. Emellett az egyes településekre induló buszjáratok járatszámát is feljegyeztem, melyből jól látszik, hogy melyek azok a települések, amelyre naponta több járat is indul (1. melléklet) (5. ábra).

5. ábra:
Hatvanból
naponta
közlekedő
távolsági
buszjáratok
(Saját
szerkesztés
alaptérkép
forrása:
Opentreetmap)

A településen az utóbbi években nagy mértékű fejlesztések zajlottak a kerékpáros közlekedés segítésére. Ezen fejlesztések a várost Kelet-Nyugat irányban átszelő 3-as számú főút egészét érintették a közigazgatási határon belül, így az Óhatvani és Újhatvani városrészek között biztosított a kerékpáros közlekedés. Emellett a város együttműködött a Zagyva-gáton kialakított kerékpárút elkészítésben is, mely Európai Uniós Pályázat eredményeképp valósult

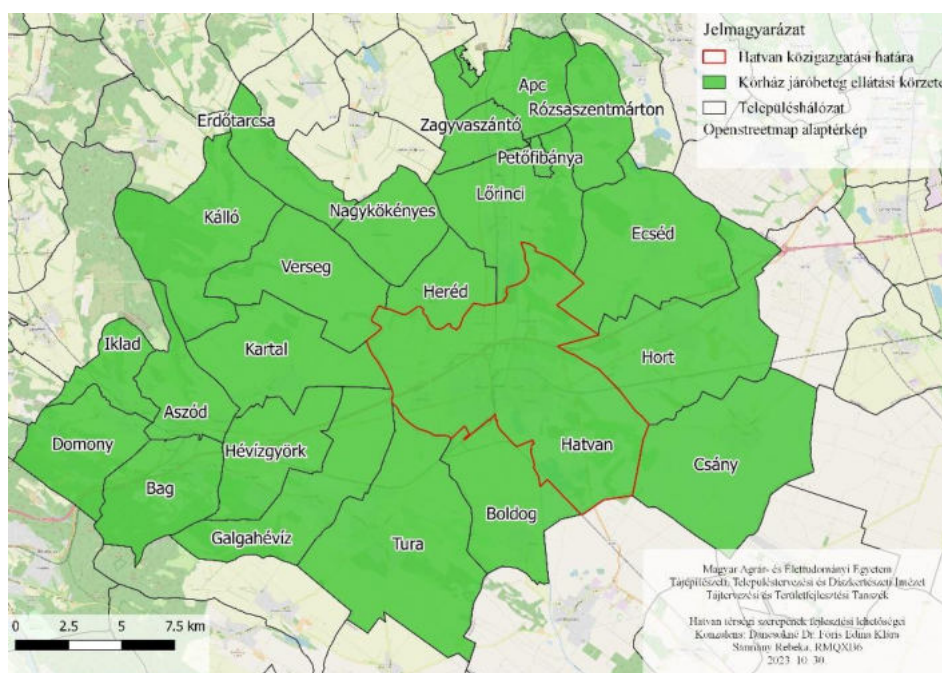
meg és a települést összeköti Jászfényszaruval, Lőrincivel és Petőfibányával. Ezen projekt mellett található még egy jelentős kerékpárút projekt a városban, mely a 32-es főút mentén köti össze a települést Jászfényszaruval.

A településen található közintézmények szinte kivétel nélkül a város közigazgatásihatárán átnyúlóan rendelkeznek jogosultsággal, járasszékhelyi pozíciójának megfelelően. Ezek túlnyomó többsége járási intézményként üzemel, tehát illetékességi területe a járás településeire korlátozott. Ám ezen közintézmények kell megemlítenem a Hatvani Albert Schweitzer Kórházat (6. ábra) is, melyre a csupán járási ellátási

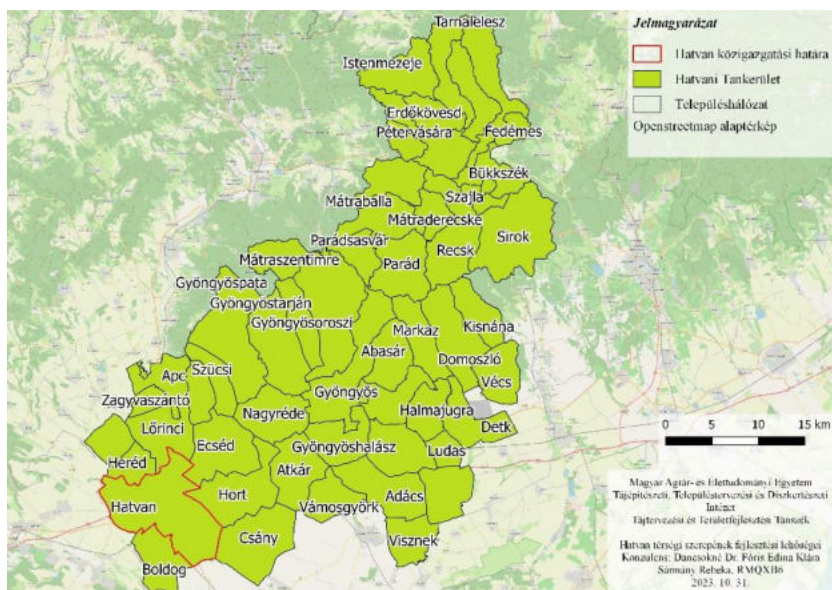
6. ábra: Hatvani Albert Schweitzer Kórház (Saját fotó)

körzet nem érvényesül. A kórház különböző osztályainak ellátási körzetei nem egységek, a különböző osztályok különböző fennhatósági területtel rendelkeznek, az alapvető orvosi ellátásokat végző osztályok természetesen a járás településeire korlátozottak, ám az egyéb, magasabb szintű orvosi ellátást igénylők közül számos jóval nagyobb területi lefedettséggel üzemel. Vizsgálatom során nem a legnagyobb területi lefedettségű osztályának igazgatási területét vettem alapul, hanem azt amelyik leggyakrabban előfordul az egyes kiterjesztett igazgatási körzetek közül (7. ábra).

7. ábra: Kórház kiterjesztett ellátási körzete (forrás: Hatvani Albert Schweitzer Kórház hivatalos oldala)

Oktatási intézmények tekintetében, a Hatvani Tankerületi központ igazgatási a városban található, melynek igazgatási jogköre, a járás határán túl nyúló (8.ábra).

8. ábra: Hatvani Tankerület igazgatási területe (Forrás: Hatvani Tankerületi központ; Alaptérkép forrása: Openstreetmap)

3.3. Természeti, táji adottságok

A vizsgálati terület nagytájaink közül a Duna-Tisza-medence, középtájaink tekintetében az Észak-Alföldi peremvidék, kistájaink tekintetében pedig a Hatvani-sík területi egységekbe tartozik (CSORBA 2005). A település táji adottságait alapvetően meghatározza a Mátra közelsége, valamint a Zagyva folyó jelenléte.

3.4. Domborzat- geológiai adottságok

A Hatvani-sík északi részén található település, domborzat típusát tekintve közép magas tagoltságú orográfiai domborzattípusú. A kistájra jellemző teraszos hordalékkúpsíkság, ahol a Zagyva-folyó nagy szerepet játszott a domborzati viszonyok kialakításában, hiszen az alacsonyabban fekvő területeket feltöltötte hordalékával (ITS 2014). Hatvan-Hort vonalában tereplépcsővel különül el a hegylábi területektől. Tengerszint feletti magassága 115 és 200 m közötti, átlagosan 150 méter. Nagyobb lejtésvizonyok a település Északi Észak-keleti területein jellemzőek, a közigazgatási határon belül egyéb területeken sík talajfelszín jellemző (INT 3, 2015).

A kistájon a homokon és löszös üledéken 13 féle talajtípus képződött, ezek közül Hatvanban főként a jó minőségű és jó termékenységű talajok fordulnak elő. Ezek közül például kedvező vízgazdálkodású barna erdőtalajok képződtek, melyek szinte 100%-ban szántóföldi

hasznosítás alatt állnak, de kialakultak vályogtalajok, savanyú vályog- és agyagtalajok, savanyú humuszos homoktalajok, illetve találkozhatunk meszes humuszszegény és kedvezőtlen termékenységű talajtípusokkal is, főként a település északi részén található magasabban fekvő területeken (DÖVÉNYI 2010), (INT5, 2005).

3.5. *Vízrajz*

Legfontosabb vízrajzi elem a Zagyva-folyó, melynek partjára települt a város, és amely alapvetően meghatározta a táji adottságokat. A folyó-szabályozás és az árvízvédelmi gát kialakítása, valamint a településtől Északra található Lőrincinél kialakított szabályozó gát miatt nem alakulnak ki mocsaras, időszakosan elöntött árvíz által veszélyeztetett területek. Mivel a település gyakorlatilag a Zagyva vízgyűjtő területén fekszik és az egykoron mocsaras, lassú lefolyású területek teljesen beépültek vagy szántóföldi hasznosítás alatt állnak, a szabályozott meder területe jóval nagyobb a megszokottnál. Erre a területen előforduló tavaszi és nyár végi áradások miatt van szükség (ITS 2014).

A talajvízállás 2-10 m közötti a település területén. A rétegvíz mennyisége kevés, így az artézi kutak vízhozama sem jelentős (DÖVÉNYI 2010).

Állóvizek a település déli szegélyén találhatóak, melyek főként a kavicsbányászat következtében vagy ipari hasznosítás céljából, mesterségesen jöttek létre, jelenleg pedig nagyrészt horgászati célra hasznosítják őket.

3.6. *Éghajlat és helyi klíma*

A kistájra alapvetően mérsékelt meleg, száraz éghajlat jellemző, ám mivel Hatvan a kistáj északi részén található, legközelebb a Mátrához, így a hegység közelségének hatásai érzékelhetőek a helyi klíma tekintetében. Míg a kistájon az évi középhőmérséklet 10,1-10,3 °C között alakulnak, a településen kevéssel 10 °C alatt marad. Az átlagos évi csapadékmennyiség összege 520-560 mm között alakul. Szélirány jellemzően ÉNY-i, de nem ritka a DK-i szélirány megjelenése sem, az átlag szélesség 2,5-3 m/s között alakul (ITS 2014).

3.7. *Növényzet és növényföldrajzi viszonyok*

A vizsgált terület természetes potenciális vegetációja sokrétűként jellemezhető. Eredetileg megtalálhatóak voltak itt mocsár- és láprétek, mocsarak, löszölgyesek, fűz-nyárligetek, tölgy-kőris-szil ligeterdők, valamint löszpusztagyepek. Mára azonban a

természetes vegetáció helyét felváltották a beépített területek és szántóföldi hasznosítás. A közigazgatási területen belül nyomokban felbukkannak természetközeli vegetációk, például a természetvédelmi oltalom alatt álló fasorok (Kisgombosi öregfasor), vagy a vízmű védőterületein található erdők és gyepek (ITS 2014).

A telepített faállomány jellemző fajai különböző nyárfa fajok, fehér akác, tölgy és gyümölcsfa fajok. Özönfajok pedig jellemzően a zöld juhar, gyalogakác-, selyemkóró, bálványfa, illetve különböző tájidegen öszirózsa fajok.

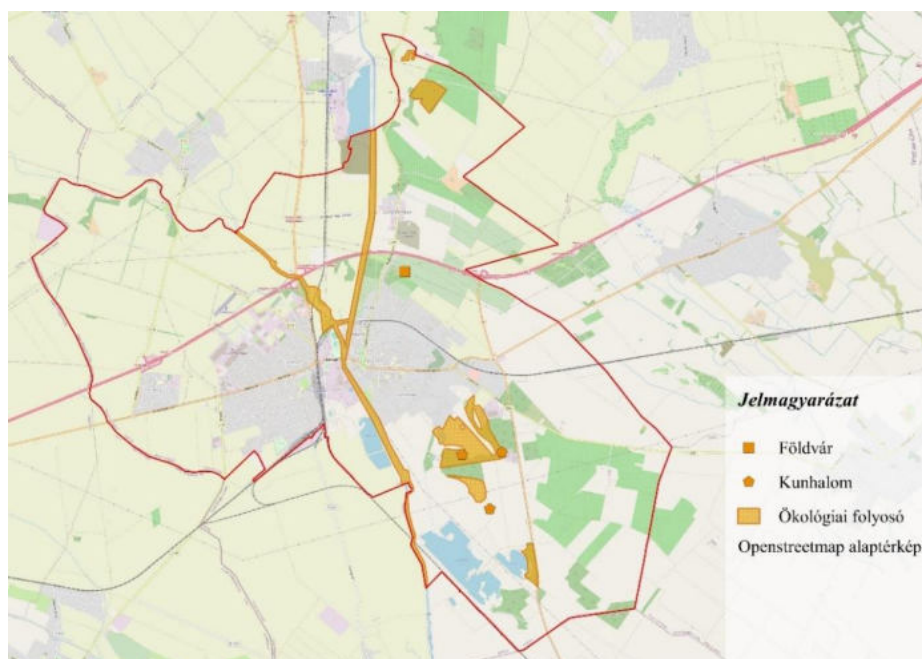
3.8. Állatvilág, zoológiai jellemzés

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának területén több fokozottan védett faj is megtalálható, mint például a vándorsólyom, a parlagi sas és a fekete harkály, míg a ritka kételtű fajok közül láthatunk gyepi, erdei, levelibékát és alpesi gótét (INT 7).

A városhoz tartozó tavak élővilága halfajokban gazdag, ennek okán többségüket horgászatra használják. Ez alól kivételt képez a Kincsem-tó, mely helyi jelentőségű természetvédelmi terület, gazdag élő- és madárvilága miatt. Ezen kívül a területen jelentős a vadállomány, mint például vaddisznó, fácán, európai őz (ITS 2014).

3.9. Védettségek

Hatvan a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területéhez tartozik. A település közigazgatási határán belül nem található Natura2000 védelem, sem országos jelentőségű természetvédelmi oltalom alatt álló terület.

9. ábra: Védettség alatt álló területek (Saját szerkesztés, Forrás: ITS 2014)

Található azonban a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény által ex lege védelem alatt álló területek, ilyen területnek minősülnek a lápok, szikestavak, földvárak, kunhalmok, források, víznyelők és barlangok. A vizsgált területen ezek közül több kunhalom is található, ezek a következők: Kis-bika-halom, Német-halom, Sas-halom, Hegyes-halom.

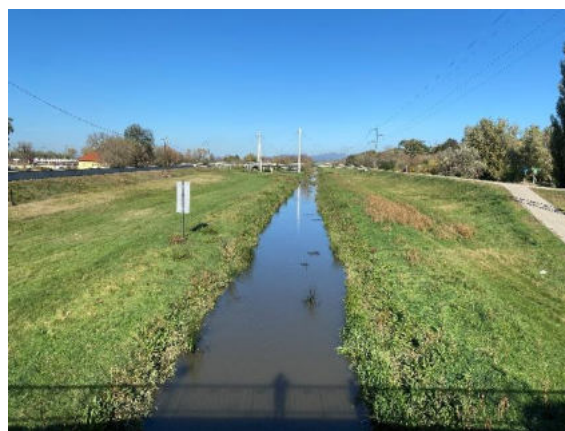
Önkormányzati rendeletben meghatározott helyi jelentőségű védett természeti területek a Kincsem-tó, mely a vándormadarak kedvelt pihenőhelyének védelmében került védettség alá, a kiscsombosi-tölgyes, a Grassalkovich-kastély kertjében található kislevelű hársfasor, az óhatvani temetőben található platánfasor, valamint a 24102. számú közút mentén található vadgesztenyefasor. Önkormányzati rendelet által helyi jelentőségű védett természeti emlékké nyilvánítottak a város különböző pontjain található idős fákat (összesen 6 db-ot), melyek tekintélyes méretükkel őrizik a múlt emlékeit. Ezeken felül egyedi tájértékek közül összesen 43 db került kataszterezésre, melyek főként szobrok, fészületek (ITS 2014).

A településtől délre található Görbeéri bányató és a hozzá kapcsolódó üdülő területek tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területként azonosított, a tó és a környező vegetáció jelenléte miatt. (TAK 2017)

A városközpontján húzódik végig, a Zagyva-folyó, illetve a Bér-patak mentén a térségi ökológiai hálózat potenciális ökológiai folyosója. Emellett a közigazgatási terület Déli részén főként az állóvizek környezetében, valamint a Kiscsombosi Öregtölgyes területén találhatóak kisebb területi kiterjedéssel rendelkező területek, melyek szintén ökológiai folyosóként funkcionálnak, ez összesen 268,5 hektárnyi területet jelent (TEIR). A vizsgált területen azonban nem találhatóak puffer-, illetve magterületek.

11. ábra: Bér-patak (Saját fotó)

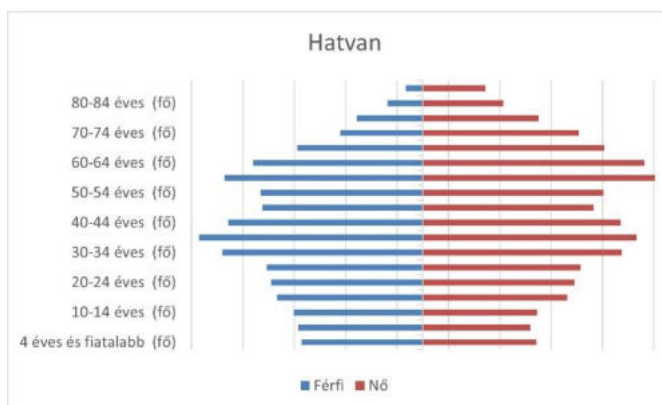

10. ábra: Zagyva (Saját fotó)

3.10. Társadalom, gazdaság, infrastruktúra

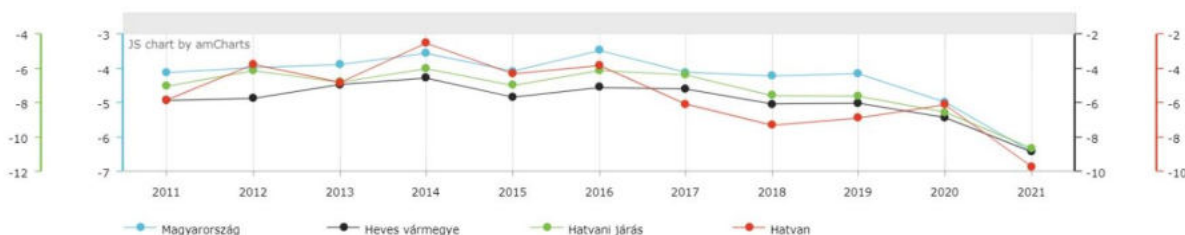
Hatvan népesség száma az 1870-es években a nepesseg.com adatai alapján 4027 fő volt és egészen az 1980-as évekig növekedést mutatott, a város ekkor élte fénykorát népességének száma ekkor közel 24 000 fő volt. Ezt követően egészen 2015-ig fokozatosan csökkent a népesség, napjainkra a KSH legfrissebb 2022-es adatai alapján 19 989 fő -re változott. A település népesség adatainak vizsgálatakor azonban figyelembe kell vennünk azt is, hogy 2016-ban Kerekharasztot önálló településsé nyilvánították, majd újra visszacsatolták a városhoz.

Korösszetételét tekintve a legtöbb lakó a 15-59 éves, aktív korúak csoportjába tartozik, ezt követi a 60 év feletti korcsoport, majd pedig a fiatal korúak korcsoportja. A település népességi adataiból készített korfa (12. ábra) nagy mértékben nem tér el az országos korfától, tehát az egyes korosztályok eloszlása az országos átlaghoz hasonló mértékű.

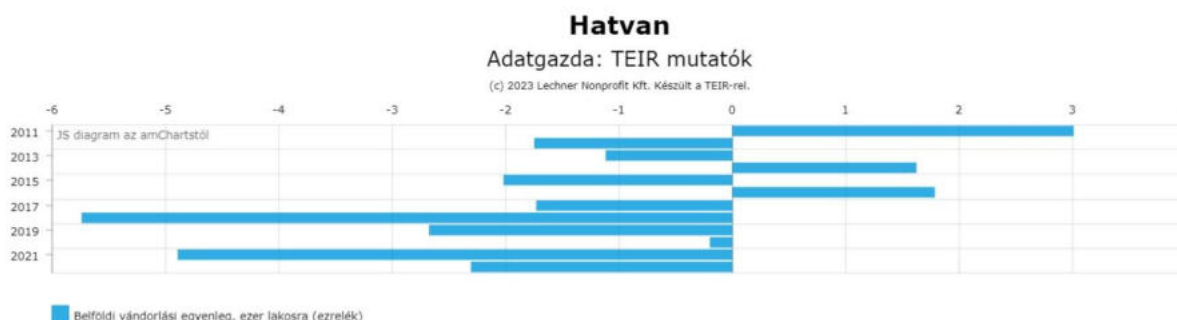
12. ábra: Hatvan korfája 2019(Saját szerkesztés, Adatok: TEIR)

A természetes szaporodás, fogyás mutatója a születések és a halálozások számának arány-száma, e tekintetben a város adatait országos, megyei, valamint járási adatokhoz hasonlítva vizsgáltam 2011-től napjainkig, a TEIR adatai alapján. A 13. ábrán jól látható, hogy ezen értékek minden esetben negatív előjelűek, tehát a természetes fogyás mértékét mutatják. Az országos átlag alakulásának tendenciáját az értékek alatt maradván, de a járási adatok követik leginkább. A település mutatói hullámzóak, néhány évben az országos átlaghoz képest közel azonosak, néhol főként a 2017-2019-es időszakban jócskán alul maradnak.

13. ábra: Természetes szaporodás, fogyás (Forrás: TEIR)

A vándorlási egyenleg a települések be- és kivándorlásainak arányszáma. A TEIR honlapjáról letöltött adatok alapján készített diagrammon (14. ábra) a település vándorlási egyenlegének alakulása látható 2011-2021-ig. Az ábrán láthatóan jellemzően nagyobb a városban az elvándorló lakosok aránya, amely vélhetően a magas ingatlan- és bérleti díjnak tudható be.

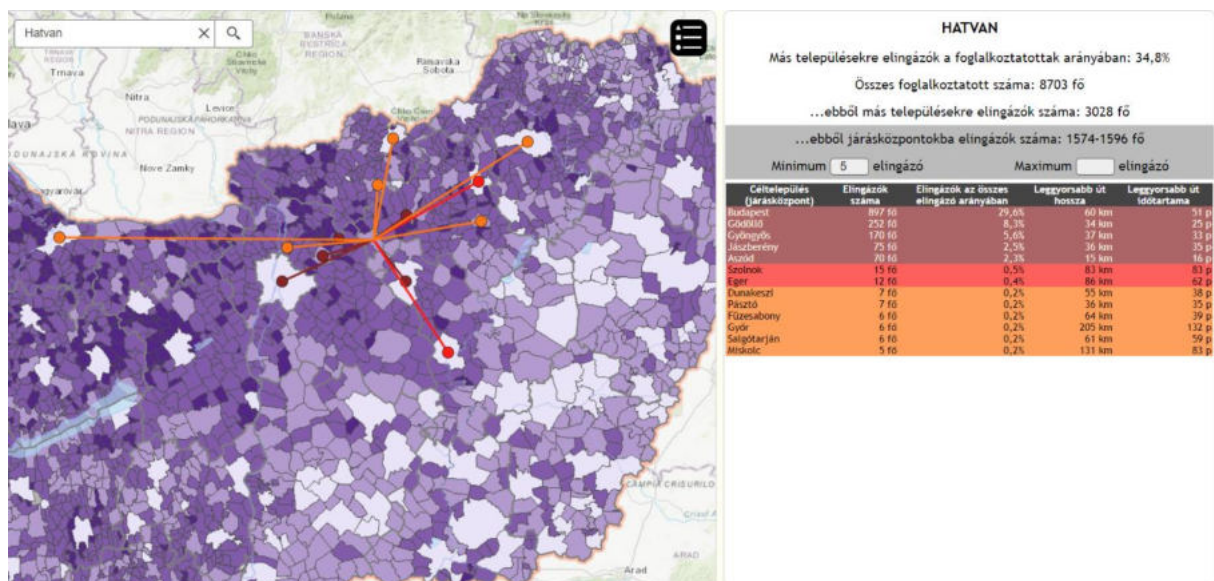

14. ábra Hatvan belföldi vándorlási egyenlege (Forrás: TEIR)

Hatvan városában a naponta ingázó foglalkoztatottak aránya jóval alacsonyabb a járási, valamint az országos adatokhoz képest, mindössze a lakosság 35 %-a ingázik naponta a munkahelyére, míg a járásban 67 % ingázik (TEIR). Ez jó-részt a település központi szerepének köszönhető, hiszen a város sok munkahelyet biztosít a lakosok, valamint a környező településeken élők számára. Ennek okán a településen nagyobb a bejáró munkavállalók aránya, mint az eljáróké.

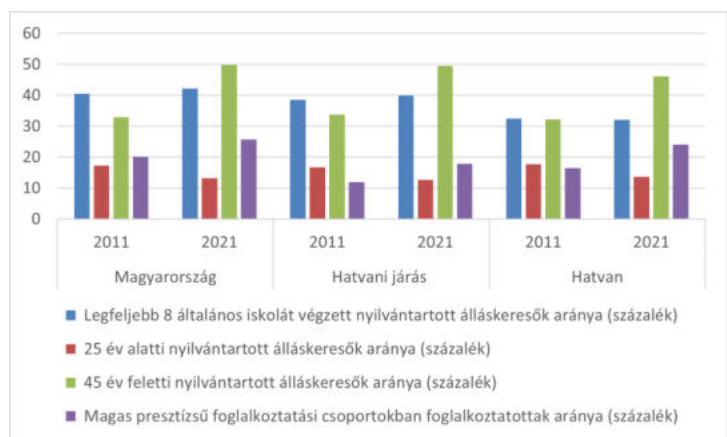
A településről eljáró foglalkoztatott munkavállalók vizsgálatakor a Lechner tudásközpont digitális térképét elemeztem (15. ábra), melyen jól ábrázoltan jelennek meg azok a települések, amelyek hatvani lakosokat foglalkoztatnak. Az ábrán mély bordó vonal jelöli azokat a településeket, ahová a legtöbb ingáznak naponta a városból, ezek: Budapest, Gyöngyös, Jászberény, Gödöllő és Aszód. Ezek közül a Gyöngyös, Jászberény és Gödöllő településre eljáró foglalkoztatottak nagy része a településeken található gyárak foglalkoztatottjai, míg a Budapestre ingázó munkavállalók jellemzően irodai-, valamint magasabb iskolai végzettséggel rendelkező dolgozók.

Foglalkoztatottság tekintetében a településen a legtöbb munkahelyet biztosító nagyvállalat a Robert Bosch Kft., mely 1980 óta van jelen a város életében, napjainkra a vállalat oly annyira kinőtte magát, hogy itt épült ki a kft. legnagyobb gyára Magyarországon. Ezenkívül számos munkahelyet biztosít a Horváth Rudolf Intersport Kft, a Hatvani kórház és az LKM Leoni Kft (ITS 2014) (5. melléklet).

15. ábra: Településről elingázó foglalkoztatottak (Forrás: Lechner Tudásközpont)

Az állás keresők arányát országos és járási viszonylatban is vizsgáltam 2011 és 2021-es adatok összehasonlításával, különböző korcsoportokra bontva (TEIR). A 7. ábrán jól látszik, hogy a 45 év feletti állás keresők aránya a legnagyobb minden viszonylatban, és ezen korcsoport állás keresőinek arány nőtt leginkább a vizsgált időszakban, illetve a 25 év alattiak aránya csökkent. A településen az állás keresők aránya minden korcsoport tekintetében a járási átlag alatt marad, tehát Hatvanban magasabb a foglalkoztatottak aránya.

16. ábra: Állás keresők aránya (TEIR)

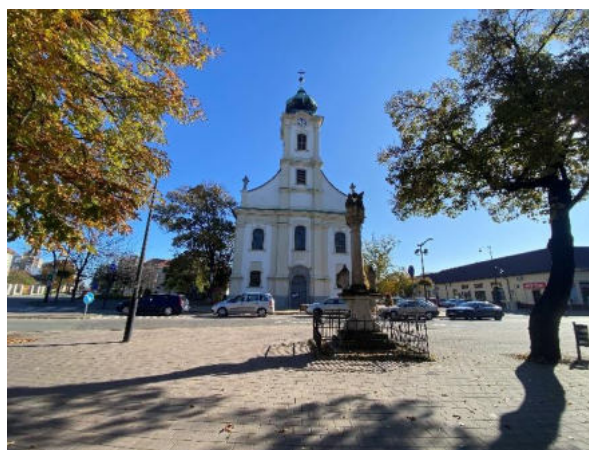
A regisztrált vállalkozások számát és arányait települési és járási viszonylatban vizsgáltam a TEIR 2021-es adatai alapján (1. melléklet). Eszerint a regisztrált vállalkozások száma 1000 lakosra vetítve Hatvanban majdnem eléri a járási adatokat. Emellett megvizsgáltam az egyes településeken regisztrált vállalkozások számát a megyén belül, mely szerint Hatvan a megyén belül akárcsak a település méreteit tekintve 3. a regisztrált vállalkozások számát tekintve (TEIR).

A vállalkozások szektoronkénti eloszlásukat tekintve mind települési, mind pedig járási szinten magas a mezőgazdasági ágazatban regisztrált vállalkozások száma, illetve százalékos aránya. Emellett jellemzően magas a vállalkozások száma a kereskedelmi ágazatban (1. melléklet).

Hatvan lakosainak a 2011-es KSH statisztikai adatai alapján 86,8%-ban magyar, 2%-a cigány, valamint néhány százalékuk lengyel, német és román származásúnak vallotta magát. A nemzetiségek közül egyértelműen legnagyobb a cigány etnikai kisebbség a településen (TEIR). Vallási hovatartozásuk tekintetében a lakosság több mint fele, 51,1%-a római katolikus vallásúnak vallotta magát a 2011-es népszámlálási adatok alapján. Ezen kívül a település lakosai között előfordulnak református evangélikus, görögkatolikus vallásúak, valamint magas arányban fordulnak elő vallási közösséghez nem tartozók és olyanok, akik nem kívántak nyilatkozni vallási hovatartozásukról (TEIR).

18. ábra: Újhatvani római katolikus templom
(Saját fotó)

17. ábra: Belvárosi római katolikus templom
(Saját fotó)

Az állami közút által kiépített közutak 12 km-en érintik a település közigazgatási határát, ezen kívül az önkormányzat által kiépítette közutak és közterületek hossza 90,2 km (TEIR).

A településen az oktatás és nevelés közszolgáltatásának ellátására 2 db bölcsőde, 7 db óvoda, 6 db általános iskola, 5 db középiskola és 1 db alapfokú művészeti iskola üzemel. Ezen intézmények nem csupán a település lakosainak biztosítják a megfelelő oktatást és nevelést, hanem járás, sőt középiskolai képzésben megyei szinten is jelentős szerepet töltenek be. A településen 2016-ban elindult a felsőoktatási képzés is, így a városban már megtalálható a Budapesti Gazdasági Egyetem, valamint a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 1-1 kihelyezett kara is.

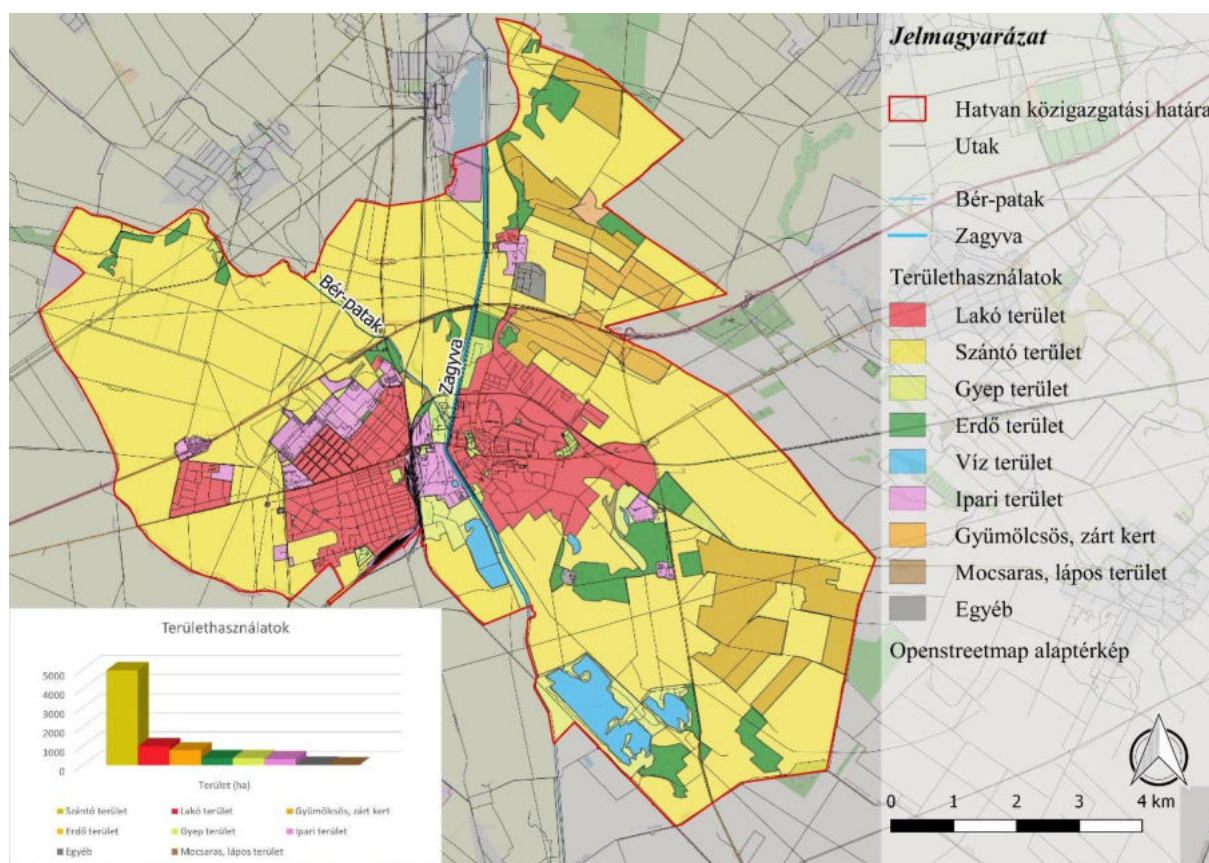
Az város egészségügyi ellátási rendszere nagy mértékben leterhelt, ugyanis a környező települések közül csak Hatvanban található kórház, melynek következtében az 1000 lakosra jutó kórházi ágyak száma 16,3 db a KSH 2021-es statisztikai adatai alapján, valamint egy házi- és házigyermekekorvosra jutó betegek száma 1663 fő (TEIR).

Hatvanban nagy számban vannak jelen olyan civil szervezetek, melyek lehetőséget nyújtanak a sportolni vágyó fiatalok számára számos sportágban. Üzemel a városban futball, kézilabda, kosárlabda, futsal, atlétikai, aerobik, mazsorett, tánc, néptánc, úszó és jégkorong egyesület is. Emellett a térségben nagy számban vannak jelen hagyományőrző egyesületek, például Boldogon, Horton, Ecséden- lovashagyományőrzők, Jászfényszaru, Ecséden, Turán-néptánc egyesületek. Emellett pedig a város érintett a Váci egyházmegye által szervezett mente-misszió által, melynek főcélja a vallás népszerűsítése az ifjúság körében. A program remek példaként szolgál a társadalmi együttműködés és a természeti kapcsolatok összekapcsolásának.

A város zöldfelületi rendszereinek vizsgálata során áttekintett dokumentumok alapján Hatvan évek óta nagy figyelmet fordít a zöldfelületi rendszerek fejlesztésére. Ez a folyamat helyi lakosként jól látható és általánosságban elmondható, hogy az egyes zöldfelületi elemek állapota megfelelő, a lakóövezetek közti eloszlásuk azonban nem egyenlő. Míg a belvárosi részekben a zöldfelületek elérése a lakosok számára megfelelő távolságban biztosított, a külső városrészek esetében ez nem mondható el. Emellett a városban számos fasor megtalálható, melyek részét képezik a település zöldfelületeinek növelésében, ezek jellemzően elszórtan, jelennek meg és nem biztosítanak összeköttetést a nagyobb zöldterületi foltok összeköttetésében. Hatvan külterületeinek tekintetében jellemzően elmondható, hogy a külterületeken található szántóterületek nem rendelkeznek elválasztó szegélyekkel, melyek hiánya kedvezőtlen hatással van a terület biodiverzitására (ZIFFA 2018).

4. Területhasználatok vizsgálata

Hatvan város területhasználati egységeinek elrendeződése mozaikos elrendezésűnek mondható. A települést Észak-Dél irányban keresztül szelő Zagyva-folyó ez egyik legfőbb olyan természeti elem, mely meghatározta az egyes területek használatának módját, valamint annak minőségét. A folyó nem csupán a települést vágja ketté, hanem mondhatni elkülöníti egymástól a különböző domborzati egységeket. Míg a folyó bal partján a hegylábi helyzetre utaló szintkülönbségek figyelhetők meg, addig a jobb partján, tőle Nyugatra egy egységes sík felszínnel találjuk szembe magunkat. Ennek megfelelően a település Keleti részén a területhasználatok mozaikszerű váltakozása megfigyelhető, addig tőle Nyugatra jórészt szántóföldi, illetve lakó területek találhatók.

19. ábra Területhasználatok (Saját szerkesztés)

Hatvan területhasználati egységei közül a leginkább meghatározó a szántóföldi művelésű területek aránya, mely közigazgatási terület 63%-át teszi ki, köszönhetően az egykori időszakos vízborítottságú területek hatására kialakult kedvező talajtani adottságoknak. A mezőgazdasági művelés alatt álló területek közül is elkülöníthetünk nagy-, illetve kistáblás mezőgazdasági művelésű területeket. Utóbbi a közigazgatási határ Észak-Keleti, magasabb

térszintjein figyelhető meg, a sík területeken pedig jóval nagyobb területi kiterjedéssel rendelkező, nagytáblás mezőgazdasági területek jellemzőek túlnyomó többségben.

A vizsgált terület Keleti oldalán kisebb nagyobb területi kiterjedéssel szórványosan fordulnak elő a területen egykor jellemző szőlő területek, jelentős területi kiterjedéssel főként a Nagygyompos mellett fekvő területeken, hiszen itt a mai napig zajlik a szőlőművelés, melyek a mátrai borvidékhez tartoznak. Hatvan városi lakókörnyezetéhez kapcsolódó Szőlőhegy déli oldala már szinte teljesen beépült és már csak nyomokban egy-egy kisebb telken találkozhatunk az egykor jellemző területhasználati módokkal. A Szőlőhegy kiparcellázott telkeinek lakóövezethez közelebb eső telkein kiskertes mezőgazdasági művelés folyik a lakosság által, a távolabb eső telkek nagyrészt azonban felhagyták, vagy szántóföldi művelést folytatnak a kevésbé meredek lejtésű területeken, vagy csupán azok kaszálását, fenntartását végzik.

Erdő területek a vizsgált területen jellemzően szórványosan, kisebb területi kiterjedéssel (5%) jelennek meg, főként a vizsgált terület Keleti oldalán. Nagyobb területi kiterjedéssel rendelkező erdőterületek, az intenzív mezőgazdasági művelésű területek miatt nem fordulnak elő.

Az ipari területek (4%) főként Újhatvan peremterületein, illetve a Zagyva-folyó nyugati oldalán, a város közepén figyelhetőek meg. Újhatvan Északi részén kialakított ipari park területe nagy kiterjedésű, lakóterülettel való kapcsolata pedig közvetlen. A város közepén található nagyobb kiterjedésű ipari terület főként vasúti igazgatás alá tartozik, de itt található több ipari hasznosítás után felhagyott, barnamezős terület is, melyek nagy mértékben alulhasznosítottak.

Gyepterületek (5%) jelentős részben a Zagyva árvízvédelmi területein fordulnak elő, valamint a magas vízállásos, művelés alól kivont területeken. Mocsaras, lápos területek szórványosan kisebb foltokban fordulnak elő a területen, ezen területek mezőgazdasági művelés alól kivett területek, a magas talajvízszint miatt ugyanis művelhetetlenek.

5. Település- és tájtörténet

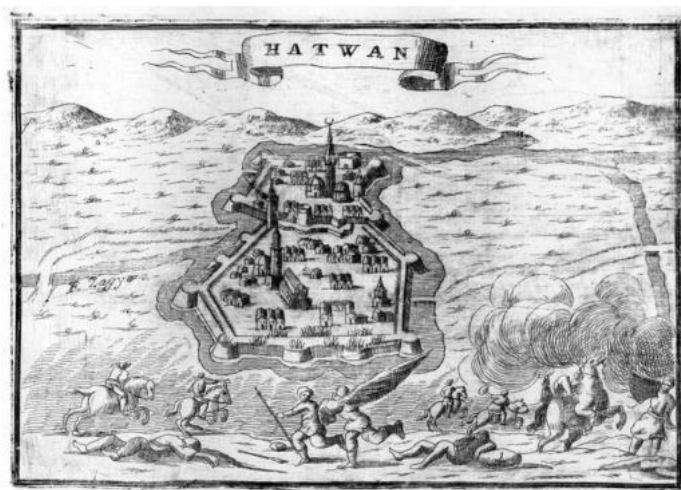
A jelenkori Hatvan város területén már az újkőkorban Kr. e. 5500-2500-ban is megtelepedtek emberek, erről a területen található régészeti emlékek, vonaldíszes kerámiák tanúskodnak. A régészeti ásatások során találtak a város különböző területein rézkori és bronzkori leleteket is, ezekre a leletekre főként a Strázs-hegy területén bukkantak rá. A megyei régészeti leletek vizsgálata során megállapították, hogy a bronzkorban itt élt Heves vármegye egyik legjelentősebb népessége. A régészeti feltárások során három lakóréteg feltárására került sor. A településnek már ekkor is kapcsolata volt távolabbi területekkel, ezt a temetőben talált mészbetétes edényekkel bizonyítják. A feltárt leletek alapján biztosított, hogy az ekkoriban itt élő népcsoport foglalkozott a bronzöntés mesterségével, valamint intenzív állattartást és földművelést folytattak (Bacsa, 2004).

A bronzkorban itt élő népességet felváltották a szkíták, majd a kelták, később pedig a szarmata-jazigok. 1968-ban római őrállomás alaprajzára bukkantak a mai Nagygombos városrész területén, feltételezések szerint az őrállás a Csörsz-árok sáncrendszer vonalában feküdt. Ennek alapján feltételezik, hogy a területen avar törzsek is megtelepedtek Kr. u. 670-800 körül. A régészeti ásatások során feltárt leletek alapján a honfoglaló magyarok is megfordultak a területen. A település elhelyezkedése a víz jelenléte, a Strázs-hegy védelmi funkciója és a Zagyva mocsaras területeinek köszönhetően volt kedvelt a letelepedéshez a különböző népcsoportok számára (Bacsa, 2004).

A település első írásos emlékei 1235-ből származnak „Hotvin” elnevezéssel, források alapján ekkoriban a település az Aba nemzetség birtoka volt. Ebben az időszakban alapult a település életében meghatározó premontrei kolostor, az itt élő szerzetesek alapvetően hozzájárultak a település fejlődéséhez. A XIII. században a települést kétszer is felégették, de az esztergomi érsek jóvoltából mindkétszer újjáépült. Hatvan első már okleveles forrásokban is igazolt nagybirtokos családja a Hatvani, egyes forrásokban Nagyhatvani családnéven említett család volt, akik 1334-től egészen 1561-ig voltak a település birtokosai. Feltehetően a család 1561-ben kihalt, így került más birtokába a város. Ezt követően a település birtokosa a Literatus család volt egészen a XVI. század elejéig. A Hatvani család idejében a település 1406-ban megkapta a mezővárosi rangot, amely különböző városi kiváltságokkal járt, mint például, hogy szabad bíró- és tanácsválasztási jogot kaptak és vásártartási joggal rendelkeztek. Már 1264-ben „vásárut” néven említették a Pestről Hatvanba vezető utat. 1444-ben országos vásárok megtartására is jogot kapott a mezőváros, ezt követően számos országosvásár került

megrendezésre itt, mely igen nagy hírnévnek örvendett és még külföldről is gyakran látogattak el ide. 1423-tól kezdően már vám joggal is rendelkezett a település, a XV. század közepétől pedig „harmincad hivatalt” is létesítettek az átmenő kereskedelmi forgalom megvámoltatására (Bacsa, 2004).

A középkori Hatvanban három alkalommal is megrendezésre került országgyűlés és részleges gyűlés, 1442-ben, 1505-ben és 1525-ben. Az ezt követő időszak már a török fenyegetés árnyékában telt, ennek okán felépítették a város védelméül szolgáló palánk várat. A vár a Zagyva bal partján került megépítésre a folyó könyökszerű kanyarulatában, így maga a folyó is védelmet nyújtott a mezőváros számára Nyugat és dél felől. A mezőváros számára nem csupán a Zagyva és a várfalak nyújtottak biztonságot, védelmét segítette a települést övező mocsaras, lápos, átjárhatatlan terület is (Borovszky, 1910).

20. ábra Hatwan látképe, rézkarc Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár

A török közeledése, Visegrád és Nógrád elestének hírére a vár kapitányai a várat felégették és Egerbe menekültek, ennek következtében Mohamed bég Hatvant harc nélkül vette birtokba 1544-ben. A bég azonnal hozzáfogott a város újjáépítéséhez és őrséget hagyott itt Deli Curt basa vezetésével. Ezt követően a magyar-német hadseregek egyszer sikeresen visszafoglalták a várat, de az oszmán haderő hamar visszaszerezte és kiűzte őket a városból. Ebből az időszakból származik az első

településtörténeti leírás a városról egy török utazó tollából, mely

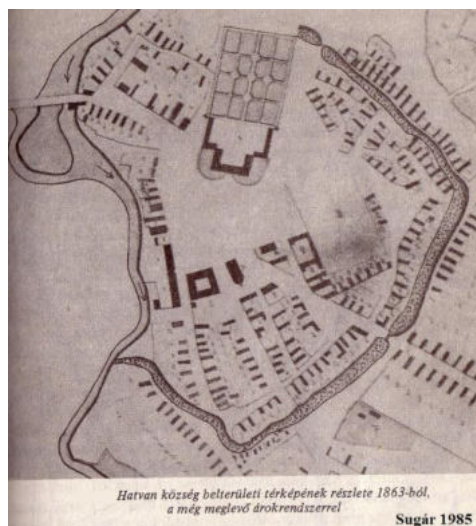
21. ábra: Hatvan, hadtörténelmi térkép, 1688, metsző: G. Bouittats Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár

részletesen leírja a város kinézetét és az egyes létesítmények pontos helyét a településen belül. Hatvan fennhatósága ebben az időszakban négymegyei területre terjedt ki, ezek a mai Heves, Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megye. Hatvan szerepének jelentőségét a szultáni levéltárból amerikai kutatók által feltárt dokumentumok is alátámasztják (Bacsa, 2004). 1686. augusztus 18.-án Heiszter Pál császári vezér és a hozzá csatlakozó csapatok rövid ostrom során sikeresen visszafoglalta Hatvant és kiűzte a törököket a városból. Ez után évekig rendezetlenül maradtak a település birtokviszonyai. A török kiűzése után Nógrád vármegye többször is követelte a város hozzá csatlakozását (Borovszky, 1910). A Rákóczi-szabadságharc idejében 1703 és 1710 között a kurucok hadi élelmiszerbázist tartottak fenn a városban. 1710-ben a császáriak tulajdonába került és ebben az időszakban kezdődött el a vár és a védelmi falak köveinek elbontása és elhordása.

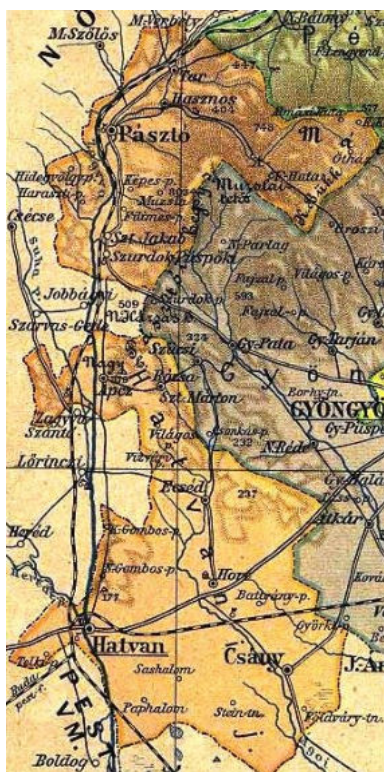
Hatvan 1723-ban került Starhemberg Gundakker Tamás gróf birtokába, egyes források szerint királyi adományozás, más források szerint pedig megvásárlás útján. III. Károly magyar király engedélyére 1719-től Hatvanban évi 4 országos vásár kerülhetett megrendezésre. 1729-ben Bél Mátyás leírása alapján, melyben az egykori mezővárost igénytelen falu benyomását keltő településként jellemzi. A leírásból kiderül, hogy ekkorra az egykori vár köveit már szinte teljesen lebontották, nyomai már alig fellelhetőek. Mindezek mellett említést tesz az itt készülő termékekről, mely a vörösbor és az ekkoriban híres görögdinnye. Hatvan történetének egyik legnevesebb alakja Grassalkovich Antal, aki 1746-ban vásárolta meg az uradalmat előző birtokosától, ezt követően a város intenzív fejlődésnek indult. A birtokos megbízásából felépült a római katolikus templom, a plébánia, a kastély és a gombospusztai major, valamint támogatta a városban élő kapucinus rendet, mely rend egykori plébániájának maradványai bemutatásra kerültek a városban (6. melléklet). Ebben az időszakban kezdődött meg a német és szláv lakosok tömeges betelepülése. A városban létesült posztógyár alapanyagául az uradalom birtokosa 4000 fajjuhot hozatott Spanyolországból birtokára. Ekkoriban ezenkívül az uradalomban tenyésztett sertések, tehenek és bikáknak köszönhetően európai hírnévnek örvendett a hatvani gazdaság (Bacsa, 2004)

A lakosok száma 1711-ben 582 fő 1722-re már 1050 főre nőtt, ám a településen tomboló pestis járvány jócskán megtizedelte ezt a számot, hiszen a lakosság közel 60%-át érintette. Az országban először II. József rendeletére megtartott népszámláláskor 1784-1787-ben a lakosság 2024 fő volt. A XVIII. század végén és a XIX. század elején a városban igen élénk kereskedelmi élet zajlott, ekkor épült az első közúti híd 1839-ben, amely 38 méter hosszúságú fahídként épült meg az ekkor még 3 ágon folyó Zagyva fölött (Bacsa, 2004).

Az 1848-as forradalmat követően a szabadságharc alatt a településen több hadi esemény is zajlott, 1849 április 2.-án itt zajlott a Hatvani csata, ami a tavaszi hadjárat első győztes csatája volt. A szabadságharc bukása után érvényben maradtak az 1848-as áprilisi törvények, megszüntették a rendi előjogokat és az úrbéli szolgáltatást, bevezették a köztelherviselést és kimondták a jobbágyság felszabadítását. Az ábrán is látható Hatvan belterületének kinézete 1863-ban, a világháborút követően a még meglévő árokrendszerrel és a lakóterületek elosztásával. A magyar közigazgatási rendszer átszervezésekor 1886-ban a városi előljárásság lemondott az ekkor már több mint 400 éve viselt városi jogállásról, így Hatvant községgé minősítették. A városi rang visszaadásának oka az volt, hogy a rang megtartásával nagymértékű közkiadásokhoz járultak volna hozzá, amiket az akkori megítélés szerint a lakosok nem tudtak volna teljesíteni (Bacsa, 2004)

22. ábra: Hatvan belterületi térképe 1863-ban Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár

23. ábra: Hatvani járás 1884-ben Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár

A város tovább fejlődésében az első lépés a kedvező földrajzi helyzetének kihasználása volt, amely a vasúticsomópont kiépülésével kezdődött, ezt követően erre építették a gyáripart. 1883-ra már a közúti hálózat fejlesztése is megkezdődött, ennek során a városban már 4 híd épült meg az ipar kiszolgálásának, valamint ekkorra már a kiemelt vasúti közlekedési csomóponti szerepe is jelentősen megnőtt a városnak. Ennek hatására 1884. január 1.-ével megalakult a Hatvani járás, melyhez a környező településeken kívül hozzátartozott Pásztó, Hasznos és Tar, hiszen ezekről a településekről a legkönnyebben vasúti közlekedéssel Hatvant lehetett elérni (N.NÁNDOR). 1889-ben megépült a városban a cukorgyár, mely már több mint 500 embernek biztosított munkalehetőséget. 1901-ben a nagy esőzések és a hegyekben hirtelen elolvadt hó nagy mennyiségének hatására a Zagyva rendkívüli módon való áradása miatt merült fel először a folyó gátrendszer kiépítésének gondolata, hiszen az

áradás nagy károkat okozott a lakosok számára. A város fejlődése ennek ellenére nem állt meg, kiépítették a közvilágítást és az 1905-ben tomboló újabb járvány hatására kórházat létesítettek. 1909-ben a cukorgyár mellett két gőzmalom, téglagyár, cementgyár, koporsó és bútorgyár, szeszgyár, valamint villanyvilágítás és erőátviteli telep is üzemelt Hatvanban. A város fejlődését az első világháború kirobbanása állította meg 1914-ben, 1200 hatvani katona vett részt a háborúban, mely közül 210 életét vesztette a csatamezőkön, emlékükre emlékszobrot állítottak a városban, mely ma is megtekinthető a belvárosi temetőben (Bacsa, 2004)

Az 1920-as években már elkezdődött az urbanizáció, de hátráltatta a folyamatot a város addig kialakítása, a nyitott árok rendszerek, a mocsaras területek és a járda nélküli utcák beépülése. 1930-ban a kedvezőtlen világ gazdasági helyzet a szereplők minden rétegére kihatással volt, így nem csupán a kiskereskedőket, hanem a nagy ipari vállalatokat is negatívan érintette. 1931-ben a település lakosság száma 15 380 fő volt, vallási hovatartozásuk szerint főként katolikus vallásúak, de jelen voltak református, evangélikus, görög katolikus, görög keleti, izraelita és egyéb vallású lakosok is jóval kisebb arányban. 1939-ben a Zagyva a nagy esőzések és a hirtelen hóolvadás következtében újra megáradt, több gátat átszakított és elöntötte először Újhatvant, majd a cukorgyárat és a vasútállomást, végül pedig a belvárost is. A napokig tartó áradat rengeteg kárt okozott és rengeteg házat tett lakhatatlanná (Bacsa 2004).

24. ábra: Zagyva áradása 1939-ben Forrás: Hatvani Ady Endre könyvtár

Magyarország II. világháborúhoz csatlakozását követően megérkeztek az első behívók a hadköteles férfiak számára, emellett pedig életben lépett a zsidótörvény, melynek hatására Hatvanban gyűjtőtáborokat alakítottak ki. Tömegesen hozták a zsidó származású embereket a különböző gyűjtőtáborokba, ezek közül egy a cukorgyár egyik szárnyában került kialakításra a feljegyzések alapján. 1944-ben a vasútállomáson vagonkocsikba hajtották az összegyűjtött

embereket és Auschwitzba deportálták őket, közülük csak néhányan éltek túl az ott történeteket. Közvetlen harci cselekmény nem történt a városban és közelében egészen 1944 szeptember 20.- ági, ekkor ugyanis megtörtént a várost érő legnagyobb tragédia, amerikai bombázó repülőgépek több hullámban porig rombolták a pályaudvart és környezetét. Az áldozatok számára még ma is csak közelítések vannak 400-600 fő életének elvesztését becsülik. A frontvonal ezt követően még közelebb húzódott a

25. ábra: Bombázás 1944.ben légifotó Forrás: Hatvani Ady Endre könyvtár

városhoz és a szovjet túl erő miatt a katonaság visszavonulásra kényszerült. Így hátra hagyták a várost és felrobbantották a legfontosabb kiszolgáló létesítményeket és a Zagyva-hidat. A háború után Hatvan városa volt az ország harmadik legromosabb települése, a háborús károk miatt, az addig 3300 házból álló településen a háború után mindössze 48 db ház maradt lakható állapotú (Bacsa, 2004).

A háború lezárása után 1945-ben elsőként kapta vissza a nagyközség a városi rangot. A szocializmus korszakában a város vezetősége főként az élelmiszeripar és a közlekedési ágazat fejlődését preferálta, így főként a cukorgyár és a konzervgyár működését, valamint a vasúti közlekedést erősítették. A település és Pest között meglévő útvonalat már 1444-es források is említik „vásáut” elnevezéssel, az útvonal vélhetően a mai 3-as számú főút mentén volt használatos. A középkorban a legfontosabb útvonalak a szekérutak voltak, melyek közül a Nagykároly-Debrecen -Budapest irányú szekérút Hatvan városán vezetett át. A következő évszázadokban a legfontosabb útvonalakká az egyes postautak váltak, melyeket nem csak postai szállítmányozásra használtak, hanem személyszállításra és közlekedésre is (3. melléklet).

A rendszerváltást követően a válsághelyzet miatt főként az élelmiszeripar visszaesésének köszönhetően a városban megnőtt a munkanélküliség aránya, és évekbe telt amíg a gazdasági helyzet újra elkezdett fejlődni és helyreállni. Ebben az időszakban az országos szinten elismert ipari vállalatok székhelye a Zagyva-híd és a vasúti-híd lábánál volt megtalálható, hanyatlásuk nyomán ezek a területek mára már csekély felhasználás mellett főként üresen állnak. A XX. század végétől a térség gazdasági központja áthelyeződött a

városközpontból az Újhatvani városrész határába. Az itt létesült ipari parkot 1998-ban nyitották meg, napjainkban az itt található cégek nagyrésze autóalkatrész gyártással és fuvarozással foglalkozik. Nevesen a Robert Bosch Elektronikai Kft, akik itt üzemeltetik Magyarország területén a legnagyobb gyárukat, a Horváth Rudolf Intersport Kft, akik a szállítmányozással foglalkozó cégek közül kiemelkedő szereppel rendelkeznek és mostanra több mint 320 szállító járművet üzemeltetnek, valamint a legnagyobb cégek között kell megemlíteni a szintén német tulajdonban lévő Leoni vállalatcsoportot, akik főként autóvillamossági eszközök gyártásával foglalkoznak (Bacsa, 2004).

5.1. *Járási kapcsolatok vizsgálata*

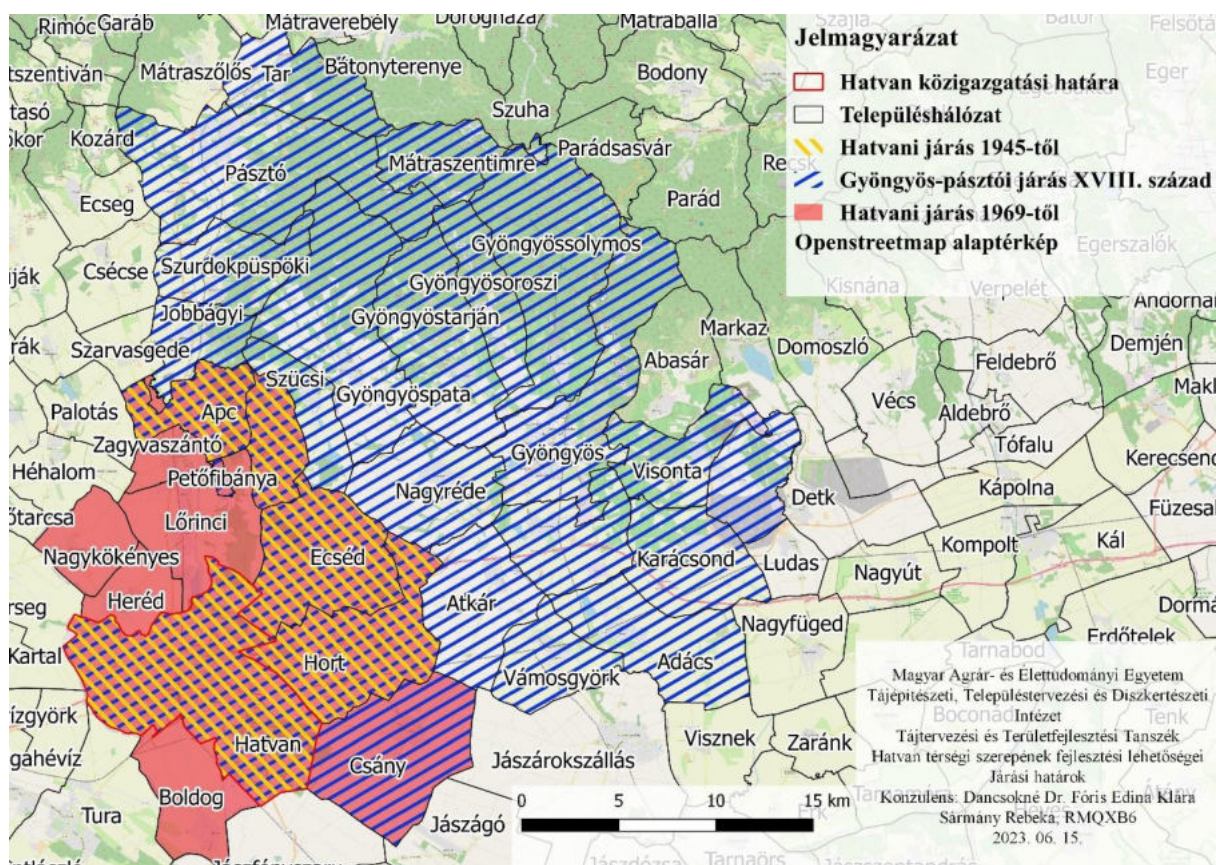
Mint az már a vizsgálat során is kiderült, Hatvan már a középkorban mezővárosi ranggal rendelkezett és kapcsolatai már ebben a korban is szerteágazóak voltak. Igazgatási szinten a település mindig is Heves vármegyéhez tartozott, elhelyezkedését tekintve pedig mindig az éppen aktuális közigazgatási egység periferiáján helyezkedett el.

Heves vármegye nyugati határát már a XX. század elejétől a Hatvannál folyó Zagyva folyó képezte. A XVIII. században a vármegye határai még egészen az Alföldig lenyúltak, már ekkoriban járási körzetekre osztották a vármegyék igazgatását, amikor is Hatvan még a Gyöngyösi járáshoz tartozott. Annak ellenére, hogy Hatvan a Gyöngyösi járáshoz tartozott, a járásszékhely Gyöngyös mellett alközponti szerepet töltött be járás életében (INT 2). A XIX. század elején a vármegye határait lecsökkentették és az alföldi településeket másik vármegyéhez csatolták, hiszen a települések növekedésének következtében az megyei igazgatási feladatok átszervezésre kényszerültek. 1883-ban Hatvan a saját járási körzetének járásközpontjává vált és egészen 1966-ig látta el a járáshoz tartozó települések igazgatását és bizonyos közszolgáltatások ellátását. (1950-ben a vármegyék és a járások közigazgatási határai növekedtek, így a Hatvani-járási közigazgatási határai is megváltoztak (INT 2).

Megyei szinten történő változás 1969-ben a járások összevonásával történt meg, amikor a Hatvani járást megszüntették és a Gyöngyösi járáshoz csatolták vissza, a változtatás ennek ellenére mégsem hozott újdonságot a város működésében, hiszen az eddigi járáshoz tartozó települések igazgatását továbbra is az egykori központok látták el (INT2) Ezzel egy időben az országos településhálózat fejlesztési koncepció kidolgozása közben az egyes 'városkörnyékek' meghatározása során is kiemelték Hatvant. Hiszen a hatvani járás, mint közigazgatási egység megszüntetésének oka, hogy a város vonzáskörzete a megyén belül kicsinek bizonyult. Ám periférikus helyzete közügyeket ellátó- és munkáltatói szervezetei

miatt Hatvan városkörnyéke megyehatárokon átnyúló, mind a mai napig, érintve a Pest vármegyei Aszódi járást és a Nógrád vármegyei Pásztói járást. Így az 1970-es években felmerült annak lehetősége, hogy a teljes Hatvani járást, illetve a Pásztói járás néhány települését Pest megyéhez csatolják, hogy a város vonzáskörzete egy vármegye határain belül maradjon (INT4).

Bár az egyes települések igazgatási jogkörei a megyei és járási területek hovatartozása miatt folyamatosan változtak, Hatvan térségi szerepe, illetve a környező településekre vonatkozó fennhatósága állandónak tekinthető egészen a XX. század elejétől kezdve. A térségi szerep kiemelkedésének legfőbb oka vélhetően pont a település periférikus helyzete, hiszen Gyöngyös a járás területi kiterjedésének okán vélhetően nem tudta jól ellátni a peremterületeken található települések igazgatását, így szükség volt egy 'alközponti település' beiktatására, ezt a feladatot pedig Hatvan remekül ellátta.

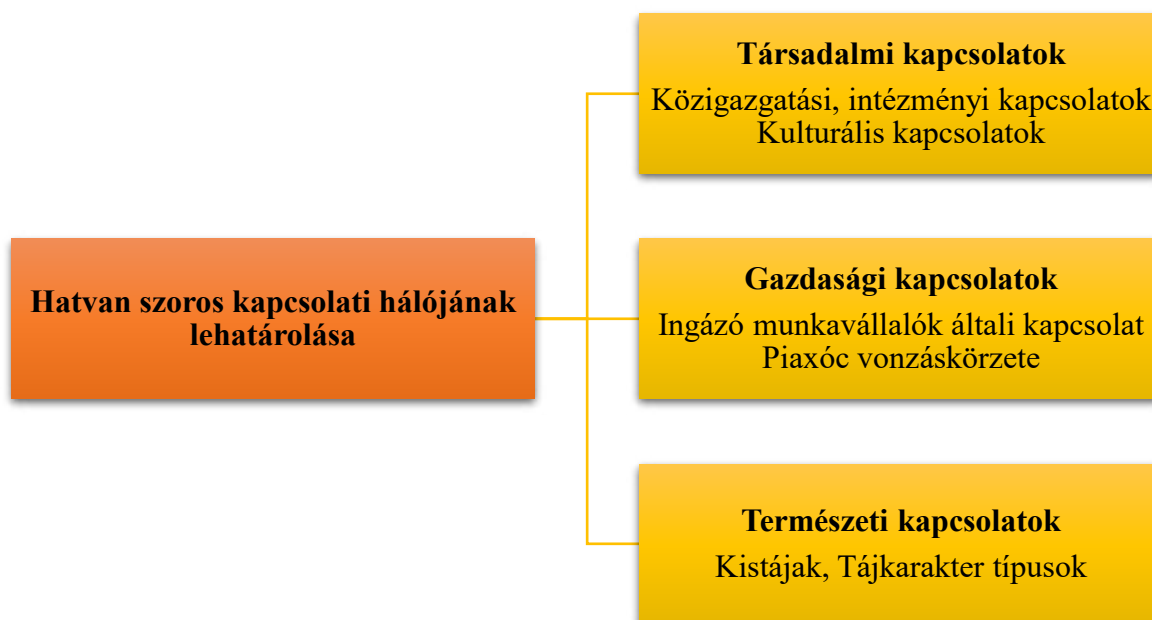
26. ábra Járási határok változása a 18. századtól napjainkig (Saját szerkesztés, Forrás: Heves Megyei Levéltár segédletei)

6. Szintézis

Szakdolgozatom vizsgálati részében Hatvan város természeti és táji adottságai mellett vizsgáltam a települést érintő társadalmi és gazdasági, valamint infrastrukturális kapcsolatait, majd a település történetét tártam fel részletesen. A dolgozat szintetizáló munkarészában a feltárt információkat- különösen a településközi kapcsolatokat- elemzem és értékelem, valamint közöttük olyan összefüggéseket keresek, melyek feltárják a város ténylegesen fennálló kapcsolatait és annak hiányosságait.

6.1. Módszertan

Hatvan pontos vonzáskörzetének meghatározáshoz a település kapcsolatrendszereinek azon területeit vizsgáltam, melyek szoros kapcsolatot mutatnak a környező települések vonatkozásában. A kiválasztott kapcsolati elemeket oly módon vizsgáltam, hogy azok térképes formában ábrázolhatóvá váljanak, annak érdekében, hogy ezeket összevetve kitudjam választani azokat a településeket, melyek a legtöbb szempont által kapcsolatban állnak Hatvan városával. Így alakult ki az a fajta Hatvan térségi lehatárolás (ezen fejezet végén), melynek kapcsolati rendszerének erősítésére különböző javaslatokat dolgoztam ki a dolgozat végén.

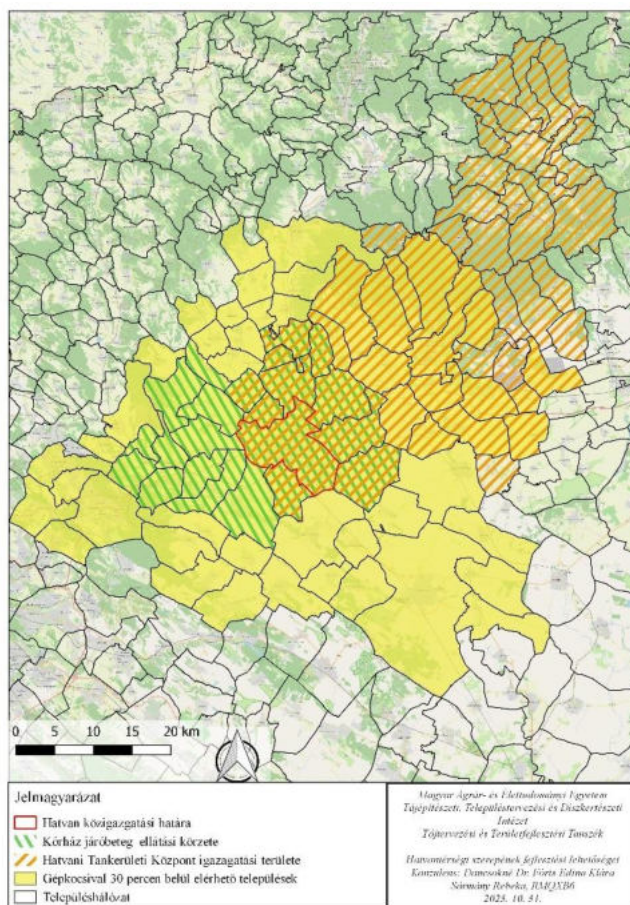

27. ábra: Szintézis felépítésének folyamatábrája (Saját szerkesztés)

6.2. Közigazgatási, intézményi kapcsolatok

A közigazgatási intézmények kapcsolat rendszereinek vizsgálatakor már a vizsgálati rész során is kiemeltem, hogy a településen található intézmények túlnyomó többségben járási intézmények. Ám a kórház és a tankerület esetében járási határon átnyúló közigazgatási területeket véltem felfedezni. Ez alapvetően bizonyítja Hatvan térségi szerepét és segít a város vonzáskörzetének meghatározásában.

Az igazgatási területeket ábrázoló térképemen ezen felül feltüntettem még azoknak a településeknek a lehatárolását, melyek Hatvanból 30 percen belül elérhetőek személyautóval, ez ugyanis a kórházi ellátás szempontjából fontos információnak tekinthető.

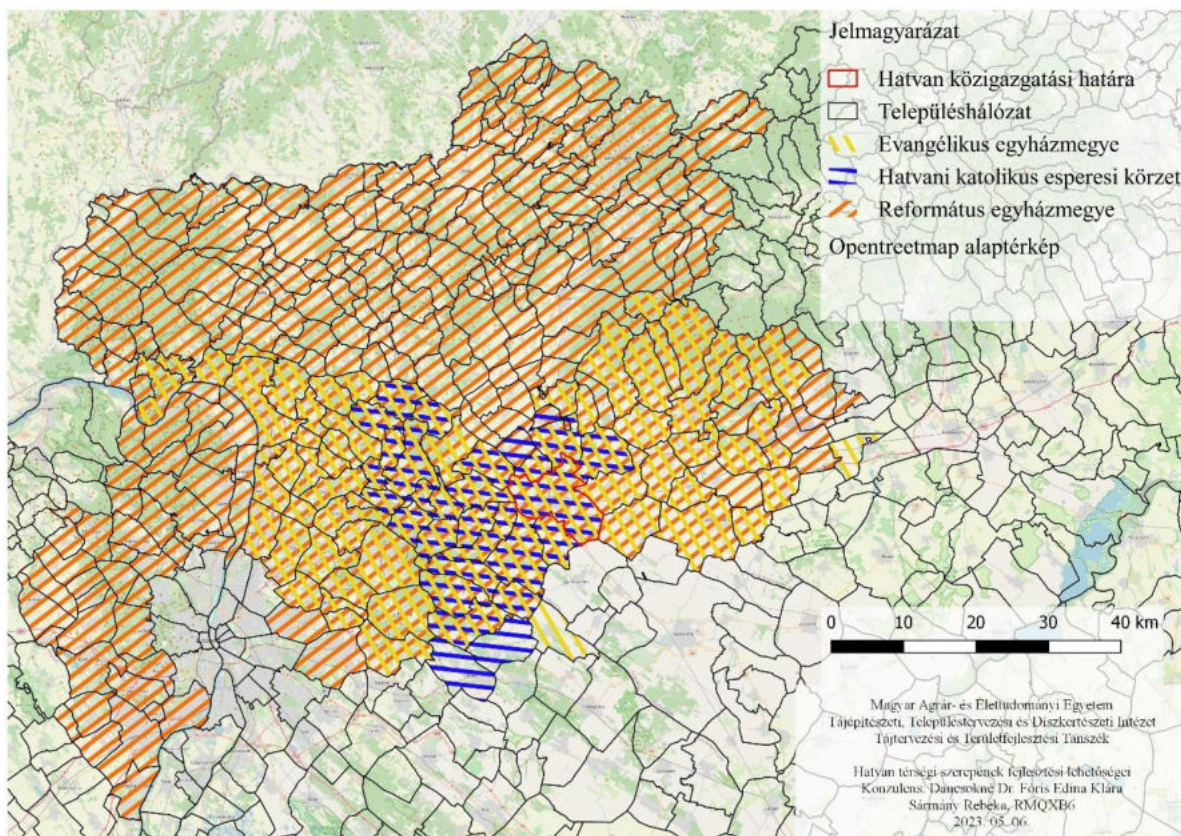
28. ábra: Hatvan elérhetősége és közügyeket ellátó szervezetek igazgatóságai (Forrás: TeIR, Hatvani Tankerületi Központ, Hatvani Albert Schweizer Kórház)

6.3. Kulturális kapcsolatok

A város kulturális kapcsolatainak felkutatásakor számos területet érintettem, alaposan megvizsgáltam, és olyan összefüggéseket kerestem, melyből kiderül, melyek azok a régiók és települések, amelyek összekapcsolódnak Hatvannal. A kutatás során a különböző társadalmi csoportok etnikai, vallási hova tartozását vizsgáltam, ezek közül azonban csupán a nagyobb vallási régiók rajzolódtak ki a szakdolgozatom szempontjából értelmezhető és térképen is ábrázolható formában.

Az egyházi kapcsolatrendszer vizsgálatakor a három legnagyobb egyházmegyét elemeztem, melyek érinti Hatvan városát. Ezek a katolikus, református és evangélikus egyházmegyék, ezek közül térképen ábrázoltam azokat, melyekhez Hatvan hozzátartozik és így kirajzolódtak azok a települések, amelyek Hatvanhoz hasonlóan mindhárom egyházmegye

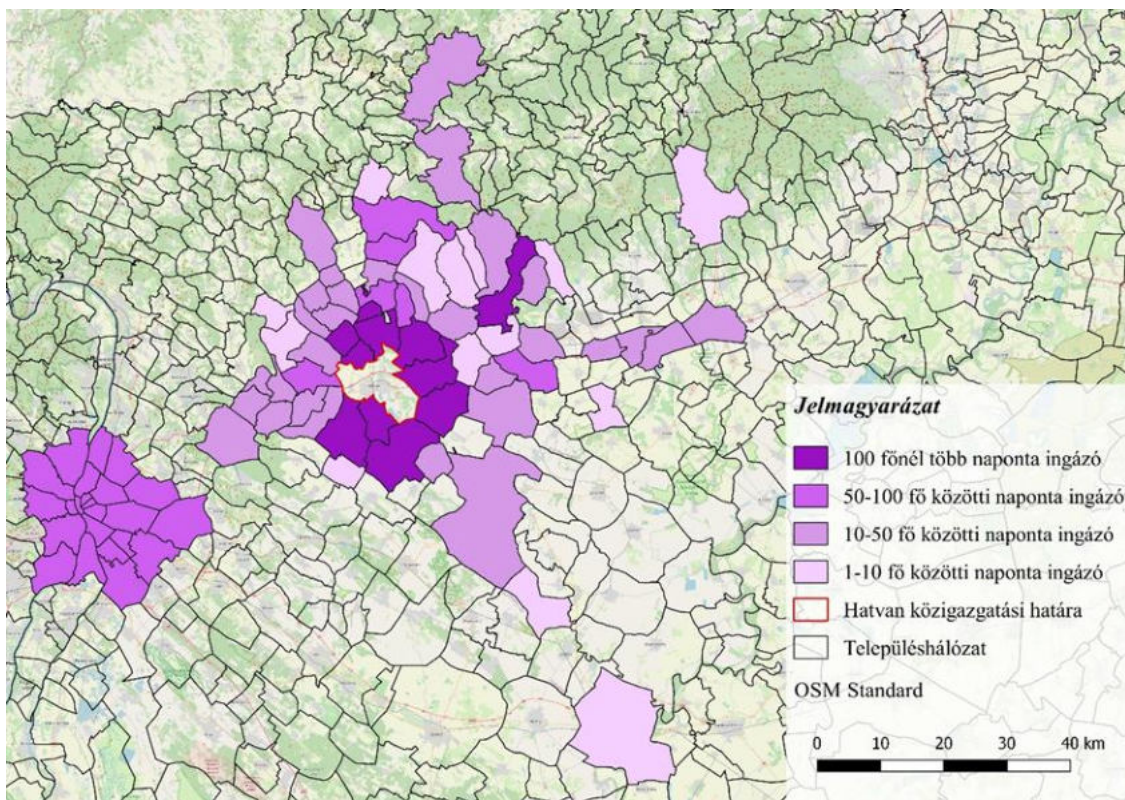
által érintettek. Ezek alapján feltételezhetően ezek azok a települések, melyek Hatvan városával vallási szempontból szorosan kapcsolódnak. a térképen jól látható, hogy vallási szempontból Hatvan főként tőle keletre rendelkezik sűrűbb kapcsolati hálóval.

29. ábra: Hatvan városát érintő egyházmegyék területi kiterjedése (Saját szerkesztés)

6.4. Naponta ingázók

Hatvan vonzáskörzetének meghatározásához különösen fontos szempontként vizsgáltam a városba, illetve az eljáró ingázók arányait. A vizsgálathoz segítségemre volt a TeIR, valamint a Lechner Tudásközpont digitális térképe, melyek alapján pontosan megtudtam határozni, hogy melyek azok a települések, amelyek a munkavállalók által közvetlen kapcsolatban állnak Hatvannal.

30. ábra: Naponta ingázó bejáró foglalkoztatottak (Saját szerkesztés, Forrás: TeIR 2012)

Az eljáró ingázók által érintett településekkel már a szakdolgozat vizsgálati részében foglalkoztam, ám a vonzáskörzet meghatározásához a naponta ingázó munkavállalók közül fontosabb lehatárolási szempontként tekintettem azokra a településekre, ahonnan bejárnak dolgozni a munkavállalók (30.ábra). Az érintett településeket a Bejáró munkavállalók számával arányosan különböző színekkel jeltöltem. A legtöbb bejáró munkavállaló (több mint 100 fő) által érintett települések: Nagykökényes, Heréd, Lőrinci, Zagyvaszántó, Apc, Petőfibánya, Ecséd, Hort, Csány, Jászfényszaru, Boldog, Tura és Gyöngyös. Ezeken felül jelentős 50-100 fő közötti a bejáró foglalkoztatottak száma Kartal, Apc, Rózsaszentmárton, Szurdokpuszti, Pásztó, Adács települések, illetve Budapest összes kerülete által.

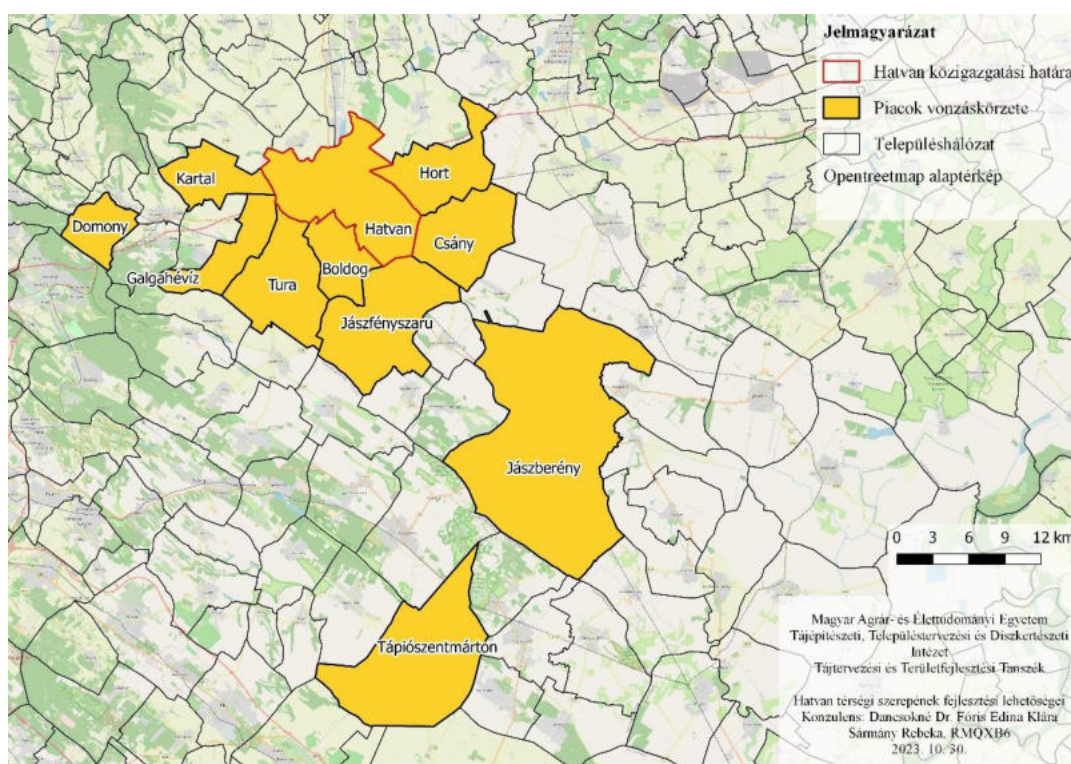
6.5. Hatvani piacok vonzáskörzetének vizsgálata

Hatvan vonzáskörzetének pontos meghatározásához elengedetlen szempontként tartottam szemelőt a városi piacokon árusítók lakó helyeit. A történeti kutatásom során ugyan is már említettem, hogy a piac meghatározó szerepet játszott Hatvan város jelentőségének növekedésében már a korábbi évszázadokban is. Mind emellett a piac működése jelenleg is meghatározó jelentőségű a város életében. A belvárosi zöldségpiac hétfő kivételével minden délelőtt, a hatvani nagypiac (lengyelpiac) pedig minden vasárnap üzemel. Az ide járó árusítók

mindkét piac esetében ugyan azokról a településekről járnak az ágazatvezető elmondása szerint. A piacok vonzáskörzetének meghatározásához készített térképemet szintén az ágazatvezető elmondásai alapján készítettem el (32.ábra), melyen jól látszik, hogy ez a vonzáskörzet, teljes mértékben megyehatárokon átnyúló.

31. ábra: Belvárosi zöldségpiac (Saját fotók)

32. ábra: Hatvani piacok vonzáskörzete (Forrás: Püspöki Attila- ágazatvezető)

6.6. Természeti kapcsolatok a jelenben

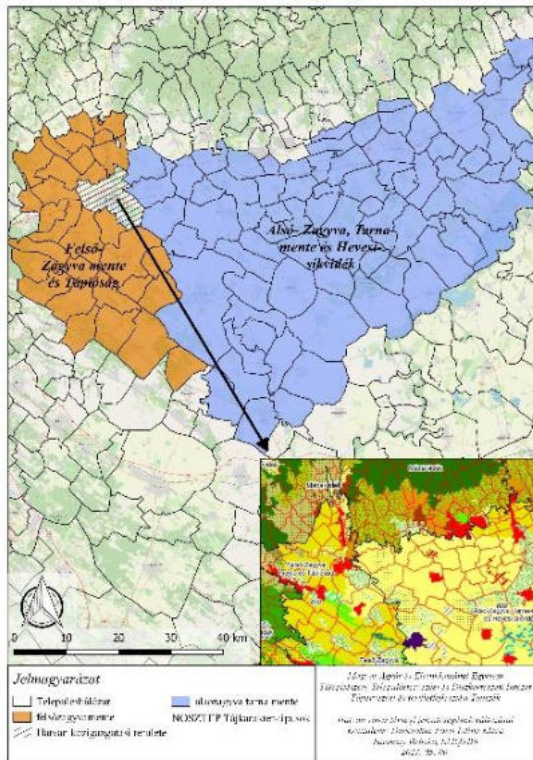
A település periférikus helyzete a természeti adottságok vizsgálatakor is szembetűnő. Hatvan 3 Magyarországi kistáj találkozásánál fekszik, bár területe jórészt a Hatvani-síkhöz tartozik, megtalálhatóak mind a Cserhát alja és a Zagyva-völgy, mind pedig a Mátraalja kistájak főbb jellemzői és hatásai a terület természeti adottságaira nézve, főként a település közigazgatási határának északi részein (33. ábra).

Tájkarakter-típusok tekintetében szintén észrevehető ez a periférikus helyzet, a település nagy része a Felső-Zagyva mente és Tápióság tájkarakter típusához tartozik, keleti részén azonban a közigazgatási határon benyúlik az Alsó- Zagyva, Tarna mente és Hevesi síkvidék tájkarakter- típus is (36. ábra)

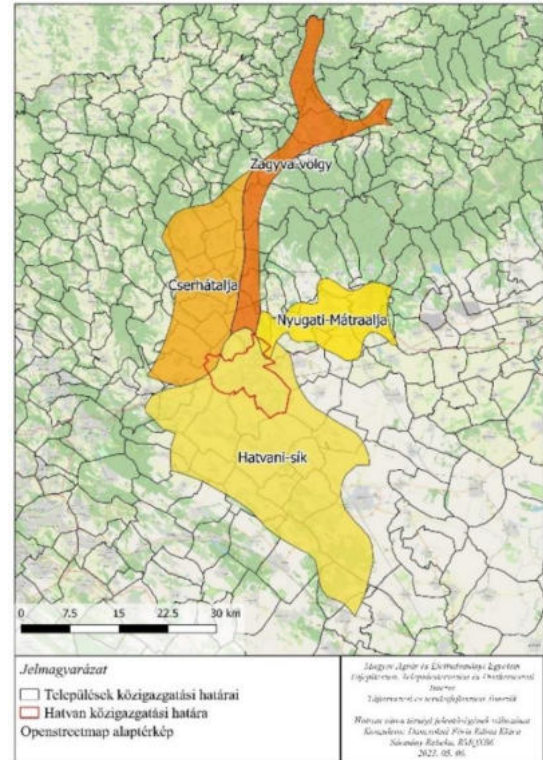
A zöldfelületinfrastruktúra kapcsolati rendszereinek összekapcsoltsága hiányos, az országos ökológiai hálózat térképen jól kirajzolódik a település völgyi helyzete, mely korlátozza a zöldfelületi hálózatok összekapcsolásának lehetőségeit (35.ábra). Az Országos felszínborítottsági térképén (NÖSZTÉP) is jól kirajzolódnak a zöldhálózat hiányosságai a tervlapon jól látható, hogy a kapcsolatok leginkább az egyes vízfolyások mentén (Zagyva, Bér-patak) vagy vizenyős területeken biztosítottak (34.ábra).

A mellékletben csatolt (3. melléklet) CORINE felszínborítottsági térképen két idő állapotot hasonlítottam össze és vizsgáltam a köztük található változásokat. A fenti térkép 1990-es időállapotban készült, még az alsó 2018-ban, a két időállapot közti különbség főként az ipari- és lakóterületek növekedésében mutatkozik meg.

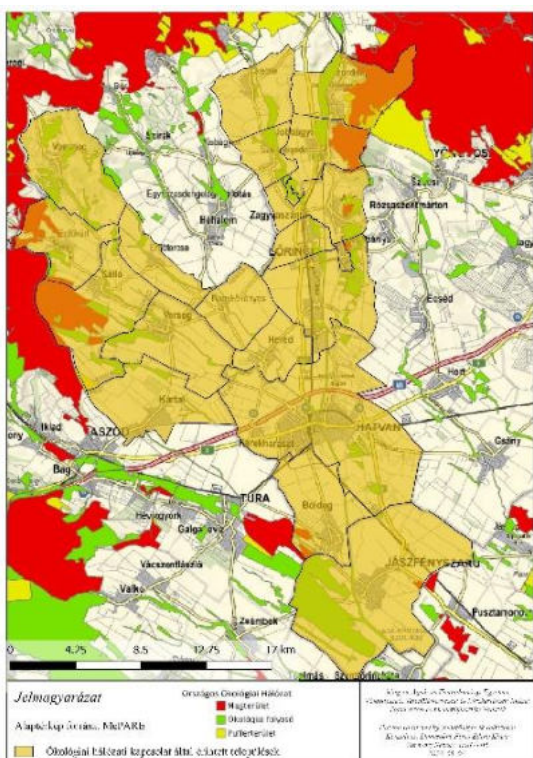
A zöldinfrastruktúra fejlesztése Hatvan és környezetének különösen fontos, hiszen a kedvező talajadottságoknak köszönhetően nagyszámban alakultak ki a külterületi részekben a nagy táblás végeláthatatlan szántóterületek, melyeknek kedvezőtlenül hatnak az ökológiai diverzitásra és az átjárhatóságra, mind az élővilág, mind pedig az emberek számára. Az ökológiai kapcsolatok ennek köszönhetően jó részt a folyóvíz menti területekre szűkült, ám ezek állapota sem nevezhető jónak

36. ábra: Közigazgatási határt érintő tájkarakter típusok (Saját szerkesztés, Forrás: természetvedelem.hu)

33. ábra: Közigazgatási határát érintő kistáj egységek (Saját szerkesztés, Forrás: nemzetiterkep.hu)

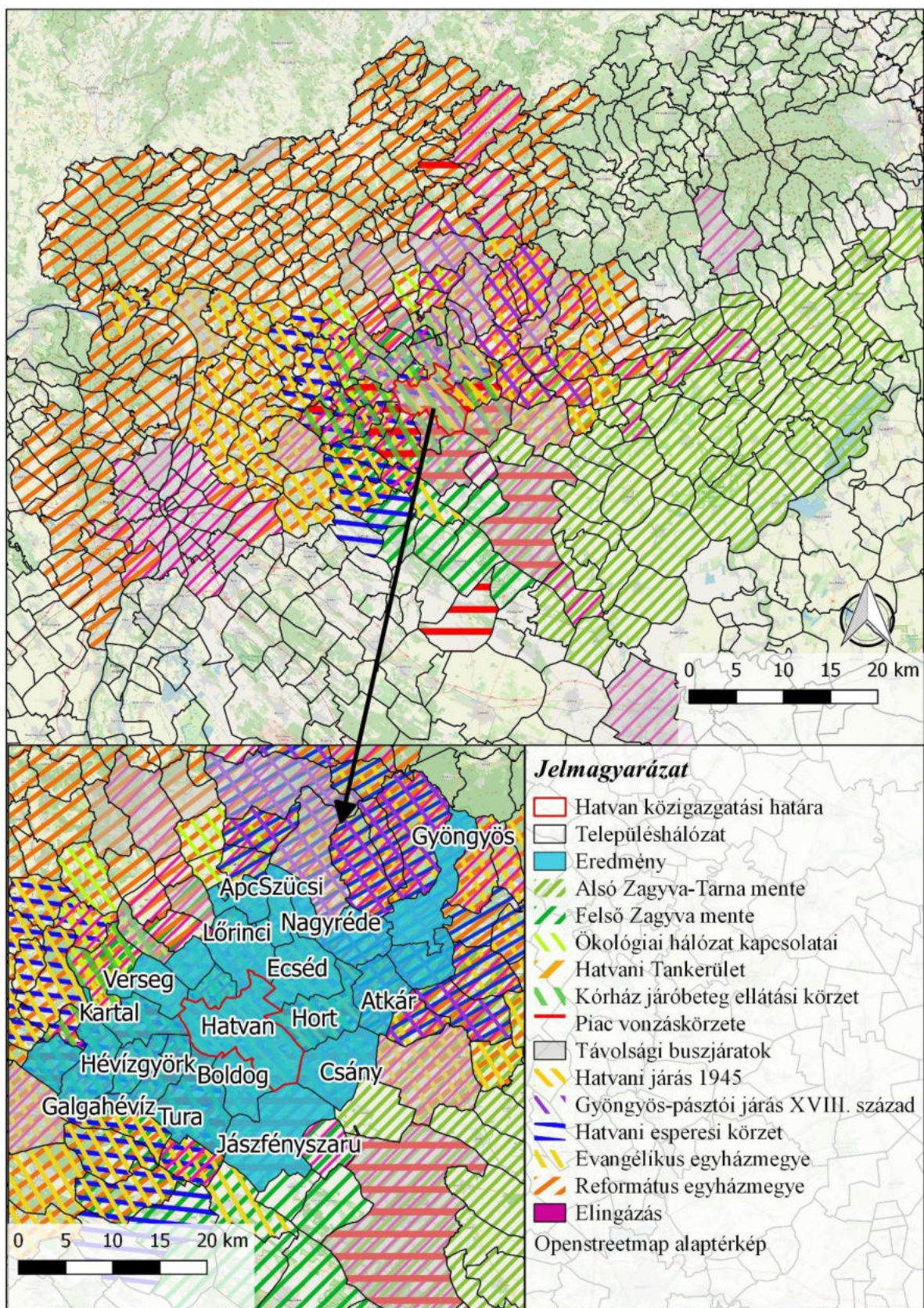
35. ábra: Ökológiai hálózat által biztosított összeköttetések (Saját szerkesztés)

34. ábra: Ökoszisztéma alaptérképen látható zöldinfrastrukturális kapcsolatok hiányosságai (Forrás: alapterke.termeszetem.hu)

6.7. Eredmények

Az általam vizsgált különböző szempontok alapján területeket határoltam le, melyek az adott szempont alapján közvetlen kapcsolatot mutatnak Hatvan településével. Az így kapott térképes lehatárolásokat végül egy ugyanazon térképen jelenítettem meg, így kaptam meg azt a fajta lehatárolást, amely megmutatja, hogy melyek azok a települések, amelyek a legtöbb vizsgált szempont alapján egyszerre mutatnak kapcsolatot Hatvannal (30.ábra). Az általam készített térképen jól látható az ez alapján kirajzolódó lehatárolás, mely nem meglepő módon magába foglalja a Hatvani járást, emellett pedig nyugati irányban Turát, Kartalt, Verseget, Galgahévizt, Hévízgyörköt, Bagot, Aszódot, Domonyt, keleti irányban pedig Gyöngyöst, Jászfényszarut, Atkárt és Nagyrédét. Javaslataimat a következő javaslati munkarészben ezen területekre dolgozom ki, annak érdekében, hogy a már meglévő kapcsolati hálózatukat, milyen irányban és módon érdemes fejleszteni és erősíteni.

37. ábra: Hatvan szoros kapcsolati hálójának meghatározása (Saját szerkesztés)

7. Kitekintés, javaslatok

A korábbi munkarészekben feltárt hiányosságok pótlására, illetve a kedvezőtlen folyamatok végbe menetelének megakadályozására fogalmazok meg javaslatokat ebben a munkarészben. Javaslataim megfogalmazásának fő célja, Hatvan központi szerepének erősítése térségi és megyei szinten, hiszen a településen a Budapesthez való közelsége miatt, nagy kockázati tényezőként lehet jelen a Budapesti agglomerációba való beolvadás folyamata. A javaslatokat két külön csoportra osztottam aszerint, hogy azok főként a kapcsolati háló erősítésre, vagy a zöldinfrastruktúra hálózat fejlesztésére irányulnak.

7.1. *Településeggyüttes kapcsolati hálójának erősítése*

A vizsgálati szempontjaim alapján lehatárolt területi egység kapcsolat rendszerének erősítésére a területfejlesztés eszközeinek alkalmazásával dolgoztam ki javaslataimat. Úgy vélem, ahogyan az a vizsgálataimból is kiderül Hatvan központi szerepe a járási határokon túl nyúlóan is jelentkezik, azonban a kapcsolati hálózatban még rengeteg kiaknázatlan lehetőség rejlik. A település vonzáskörzeteként meghatározott településekkel létező együttműködések fejlesztése, nem csupán Hatvannak biztosít kedvező lehetőségeket, hanem az érintett települések számára is.

- *Rövid ellátási lánc kialakítása*

Az érintett településekkel való kapcsolatok jelentős része a gazdasági kapcsolatok okán alakultak ki, hiszen nem csupán Hatvanban, hanem például Gyöngyösön és Jászberényben is működnek olyan nagyvállalatok, amelyek rengeteg ember számára biztosítanak megélhetést. Ám a gazdasági lehetőségek nem csupán a nagy vállalatoknál, hanem kis- és közép vállalkozásoknál is adódnak, valamint helyi termelők, illetve a különböző szervezetek, egyesületek, csoportok esetében is erősíthetők.

Az első és talán legeggyértelműbb együttműködési lehetőség a mezőgazdaságban, termelésben dolgozó emberek és vállalkozások összefogása. A kedvező természeti adottságoknak köszönhetően a térségben jelentős mezőgazdasági termelés zajlik, melyben nem csak a nagyobb mezőgazdasági termelők, hanem őstermelők is nagy mértékben részt vesznek. Az őstermelők termékeik nagy hányadát Budapestre szállítja és ott értékesíti, így kedvező együttműködési formát jelenthetne, ha termékeiket főként Hatvanban értékesíthetnék, akár a minden héten vasárnap megrendezésre kerülő nagypiacon kedvező helybérleti lehetőséggel, vagy a hatvani élelmiszer boltokkal, éttermekkel, közétkeztetést

működtető vállalkozásokkal együtt működve. Így kialakulhatna egy rövid ellátási lánc, melynek okán a szállítási költségek csökkenhetnének, az egyes szereplők kapcsolatrendszere pedig nagymértékben fejlődhetnének. Ezzel olyan kedvező együttműködési rendszer jönne létre, melynek lényege, hogy a településeggyüttes kisebb települései az együttműködésben résztvevők élelmiszerigényét látják el, cserébe a nagyobb települések szolgáltatásokat és megfelelő helyszínt biztosítanak a termékek értékesítéséhez.

- *Közös irányító szervezet, Közös turisztikai megjelenés*

A településeggyüttes összefogása lehetőséget biztosítana, olyan együttműködési lehetőségekre, mint egy közös irányítószervezet létrehozása, annak érdekében, hogy az érintett települések egy közös turisztikai megjelenéssel rendelkezzenek. Ez lehetőséget biztosítana a térség változatosságának, jellegzetességeinek és történetének bemutatására és a térségben rejlő turisztikai potenciál kihasználására. Ehhez például a hagyományőrző egyesületek összefogása is kedvező lehetőségeket kínálna, melyek összefogásával és közös események, rendezvények szervezésével a lakosság szélesebb köre is betekintést kaphatna a térség hagyományaiba, ezzel erősítve a kötődésüket a településeikhez és bővítve a térség turisztikai kínálatát.

A sport iránt való elköteleződés szintén jelentős összetartó erőt jelenthet a térségen belül, Hatvanban és Gyöngyösön az évfolyamán számos sport rendezvény kerül megrendezésre, hiszen mindkét településen nagy számban működnek egyesületek a különböző sportágakhoz kötődően. Ezen sportágak között említhetjük a labdarúgást, kézilabdát, futsalt, valamint az atlétikai egyesületek, melyek tagjai számos sportrendezvény Résztvevői.

- *Közlekedés fejlesztés a térségen belül*

A vizsgálat során bemutatásra került, hogy a Hatvanból naponta induló autóbusz járatok, mely településekkel biztosítanak kapcsolatot. A lehatárolást követően azonban kirajzolódott, hogy vannak olyan települések a településeggyüttesen belül melyekre autóbuszjáratok nem indulnak, így ezek pótlásával az ezen településekkel való kapcsolatok erősíthetők. Az érintett települések: Domony (Bag, Hévízgyörk, Galgahévíz, Tura), Atkár, Nagyréde.

7.2. Zöldinfrastruktúra fejlesztés

A vizsgálat során feltárt hiányosságok alapján a zöldinfrastruktúra fejlesztésére javaslataimat a következők alapján dolgoztam ki:

- *A településeggyüttes lehatárolása Budapest felé, ezzel is erősítve a vonzáskörzet stabilitását*

A térség határainak lehatárolása zöldinfrastruktúra elemek segítségével, tehát a térség határait nem csupán a különböző kapcsolatok fejlesztésével valósítanám meg, hanem egyes területeken olyan zöldinfrastruktúra fejlesztéseket is javaslok, melyek fizikálisan is lehatárolják a térséget, ezzel megakadályozva annak szétterjedését, valamint az esetleges beolvadását a fővárosi agglomeráció térségébe. Ezen javaslatok által érintett területeket a javaslati tervlapon térképes formában is szemléltetem.

Mindezek mellett fontos szempont a térségen belül eső települések közigazgatási határainak megjelenítése is, hiszen a térségben számos helyen megjelenik a széttelepülés és a kisebb települések közigazgatási határainak elmosódása, összeolvadása. Ennek eredményeként kedvezőtlen folyamatok indulnak el a települések életében, valamint a kompakt város irányelv legfontosabb szempontja nem tud érvényesülni.

- *Nagy kiterjedésű szántóterületek tagolása, mozaikossá tétele az ökológiai igényeknek megfelelően*

Már korábban is említésre került, hogy a térségben a kedvező talajtani adottságoknak köszönhetően jelentős mezőgazdasági termelés zajlik, ám megfigyeléseim alapján ezen szántóterületek nagy területi kiterjedésű parcellákon zajlik, jellemzően elválasztó sávok nélkül, amely kedvezőtlenül befolyásolja a biodiverzitást, emellett pedig magas kitettség miatt növeli az erózió kockázatát. Ezen kedvezőtlen hatások mérséklésére mezővédő erdősávok kialakítását javaslom elsősorban az ökológiai igények figyelembevételével.

- *Zöldfolyosók megerősítése, zöldút kialakítása a hivatásszerű közlekedés erősítése és a turisztikai infrastruktúra fejlesztése érdekében*

Mivel a város környező településekkel kapcsolatot biztosító zöldinfrastruktúra elemeinek többsége főként a folyó és patak menti területeken vannak jelen, javaslom a patak menti vegetációk szélesebb sávban való természetközeli visszaállítást, melyek nem csupán

az élővilág számára biztosítanak kedvező lehetőségeket, hanem az emberek számára is kedvező rekreációs lehetőségeket nyújthatnak. A meglévő zöldfolyosók fejlesztésének javaslatával érintett területek, bár már jelenleg is az országos ökológiai hálózat részei, állapotuk azonban nem megfelelő és véleményem szerint nem látják el jól a feladatukat. Az imént említett területek a Bér-patak, valamint a Nógrádi-patak, melyekre mindkét esetben igaz, hogy területük jelentős részén mezőgazdasági területeken keresztül futnak, ahol a patakmenti területeik keskeny, legtöbb esetben gyepsávos területek, valamint több településen is keresztül futnak. Emellett jellemzően csekély vízmennyiséggel rendelkeznek, de állandó vízfolyások, időszakosan pedig nagyobb áradások előfordulnak. A zöldfolyosók fejlesztésével vagy zöldút kiépítésével és az érintett területeken a rekreációs folyamatok bevonásával a természetbarát közlekedés és a közlekedésben való szélesebb körű, természetbarát közlekedés lehetősége is megvalósíthatóvá válna. A zöldút megvalósításának esetében a kiépítettség csekély mértékű, néhány pihenő hely és ösvények kialakítását képzelem el, hogy azok természetközeli megjelenésükkel nem befolyásolják kedvezőtlenül az ökológiai állapotot.

8. Összegzés

Hatvani lakosként a település történetének fontosabb mozzanatait már jól ismertem, de annak részleteivel mindenképpen foglalkozni szerettem volna, emellett számtalanszor találatlan szembe magam életem során a ténnyel, hogy Hatvan nem csupán a környező, járáshoz tartozó települések számára bír jelentős szereppel, hanem a megyei határokon túlnyúlóan is. Így szakdolgozatom elkészítése folyamán azt vizsgáltam, hogy a város milyen kapcsolati hálóval rendelkezik a térségen belül és ennek jelentősége milyen módon lenne erősíthető.

Hatvan Észak-Magyarországon, Heves vármegye nyugati szegletében található, a Hatvani járás központjaként. A település élete hosszas történelmi múltra tekint vissza, melyet mi sem bizonyít jobban, mint a közigazgatási területen belül található régészeti lelőhelyek sokasága. Hatvan első írásos emlékei 1235-ből származnak és egyes források szerint a Pestről Hatvanba vezető utat már az 1265-ös években „vásárut” néven emlegették. A város már az 1400-as években mezővárosi ranggal rendelkezett, mely számos városi kiváltságra jogosította fel, mint például a szabad bíró választási jog. A mezővárosi rang megszerzését követően a település engedélyt kapott országos vásárok megszervezésére, melynek köszönhetően vélhetően szerteágazó kapcsolati rendszerrel bírt.

A török ostrom alatt Hatvan városa is török kézre került és a szultáni levéltár dokumentumai alapján a város térségi szerepe a török hódoltság idején is jelentős szereppel bírt, fennhatósága négy (jelenkori) megye területére terjedt ki. A török kiűzését követően Hatvan tulajdonjoga számos nagybirtokos kezébe került és benépesedett, a XVIII. században már ismét jelentős kereskedelmi élet zajlott. A város fejlődése a következő évtizedekben rohamosan zajlott, megkezdődött a vasúti csomópont kiépítése, a közúti közlekedés fejlesztésére hidakat építettek a Zagyva fölé, kiépítették a közvilágítást, számos gyár építése és működése kezdődött meg, mint a cukorgyár, téglagyár, bútorgyár stb. Az ezt követő évszázad a háborúk miatt nem hozott fejlődést a kapcsolati rendszerekben.

A város társadalmi, gazdasági és infrastrukturális rendszereinek fejlődése az elmúlt évszázadban számos kapcsolat kialakulását tették lehetővé. A kapcsolatokat társadalmi, gazdasági és természeti jellegük szerint vizsgáltam és ezek összevetésével lehatároltam azt a kistérséget, melynek településeivel Hatvan szoros kapcsolatot ápol. A kapcsolati hálóban azonban meg számos kiaknázatlan lehetőség rejlik, melyek kiaknázásával a térség számára kedvező lehetőségek kínálkoznának.

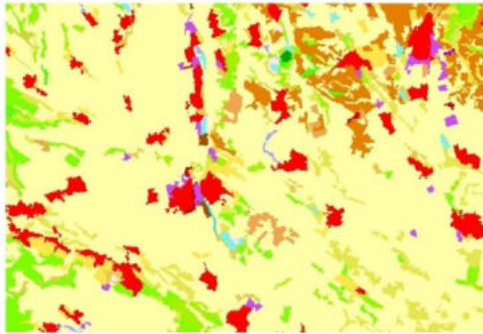
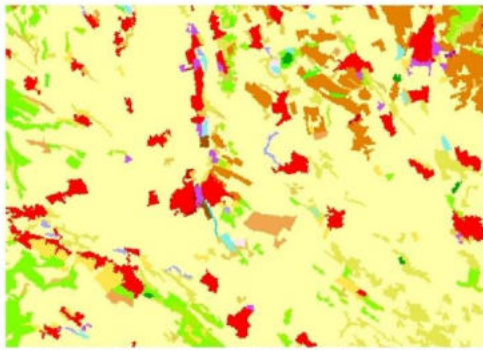
Mellékletek

2021	Hatvani járás	Hatvan
Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db)	150,06	147,26
Mezőgazdasági regisztrált vállalkozások aránya (százalék)	39,3	20,99
Ipar-, építőiparban regisztrált vállalkozások aránya (százalék)	16,73	15,58
Regisztrált vállalkozások a szolgáltatásokban (db)	3357	1865

*1. melléklet: Vállalkozások szektoronkénti megoszlása Hatvanban és a járásban
(Forrás: TEIR)*

	Célállomás	Járatszám
1.	Budapest	1039, 410, 412, 1040, 1037, 1063
2.	Gyöngyös	3678, 3675, 3612, 1040, 3604
3.	Jászfényszaru	4681, 4686, 414
4.	Gödöllő	406, 407, 410,
5.	Szűcsi	3610, 3678
6.	Apc	1037, 3601
7.	Rózsaszentmárton	3610, 3678
8.	Verseg	3626, 3624
9.	Jászberény	4681, 4686
10.	Petőfibánya	3600, 3604
11.	Eger	3448, 3604
12.	Kerekharaszt	3640
13.	Boldog	3622
14.	Bér	3624
15.	Ecséd	3610
16.	Buják	3624
17.	Gyöngyöspata	1039
18.	Erdőtarcsa	3624
19.	Páztó	3607
20.	Palotás	3624
21.	Ecseg	3605
22.	Csány	3612
23.	Nyíregyháza	1427
24.	Szolnok	1467
25.	Balassagyarmat	1306
26.	Vác	348
27.	Jászárokszállás	1063
28.	Nagykökényes	3448

*2. melléklet: Hatvanból naponta induló autóbuszjáratok
járatszámai (Forrás: menetrendek.hu)*

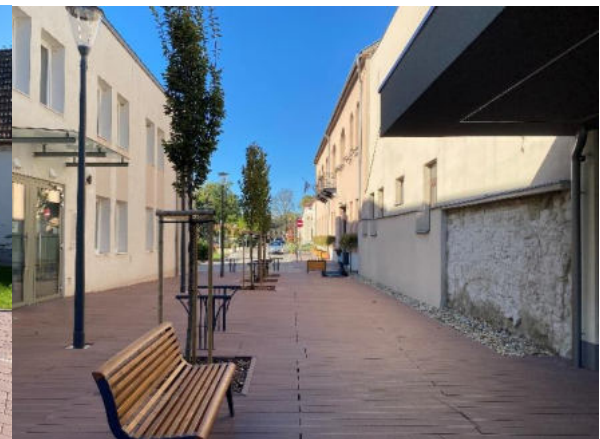
4. melléklet: CORINE Land Cover 2018, 1990 összehasonlítás (Forrás: land.copernicus.eu)

5. melléklet: Ipari park (Saját fotók)

6. melléklet: Grassalkovics kastély és hátsó udvara (Saját fotók)

7. melléklet: Egykori kapucinus kolostor maradványai (Saját fotók)

Irodalom jegyzék

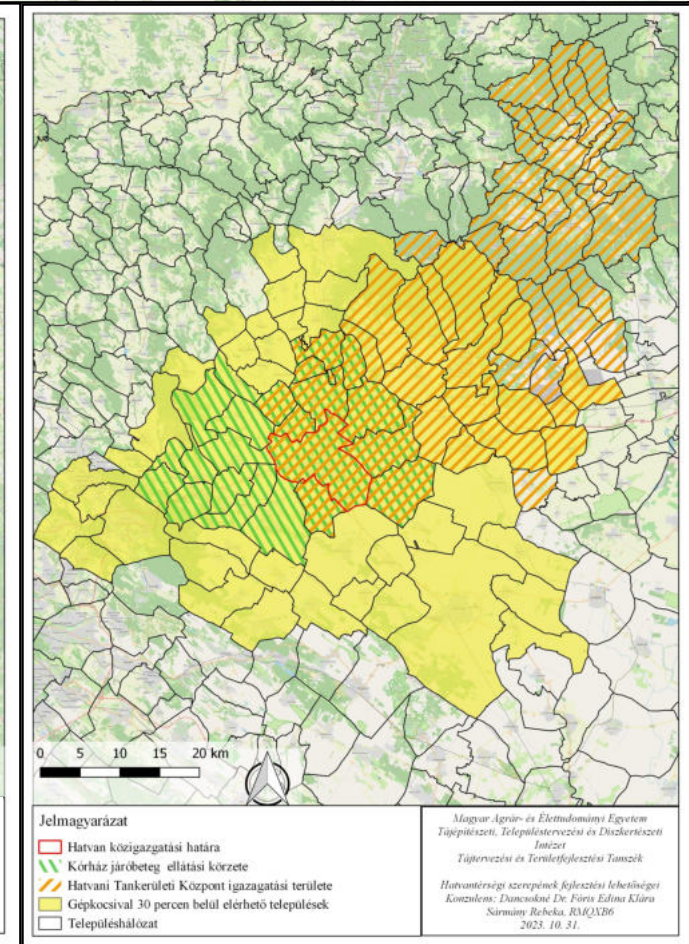
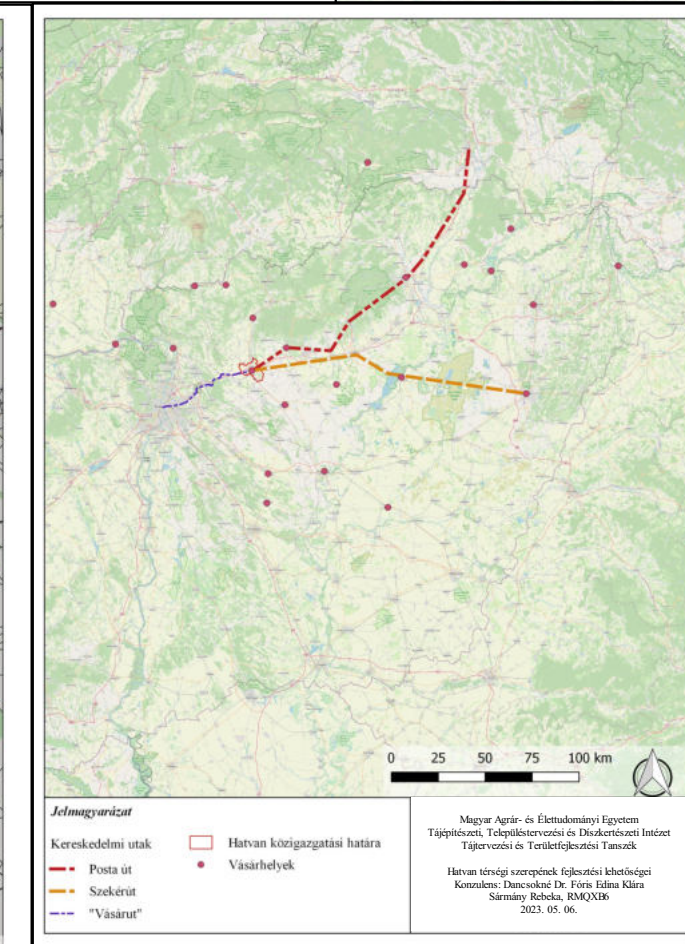
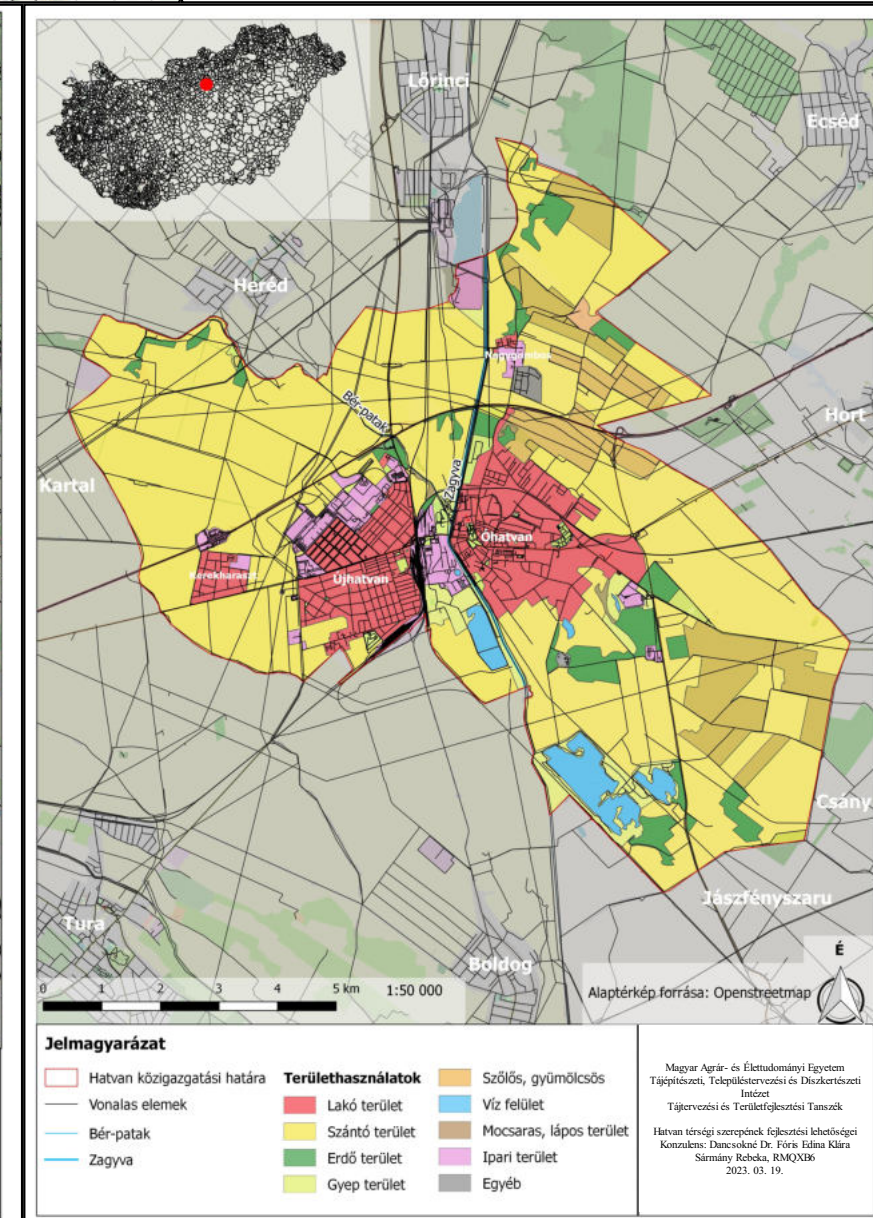
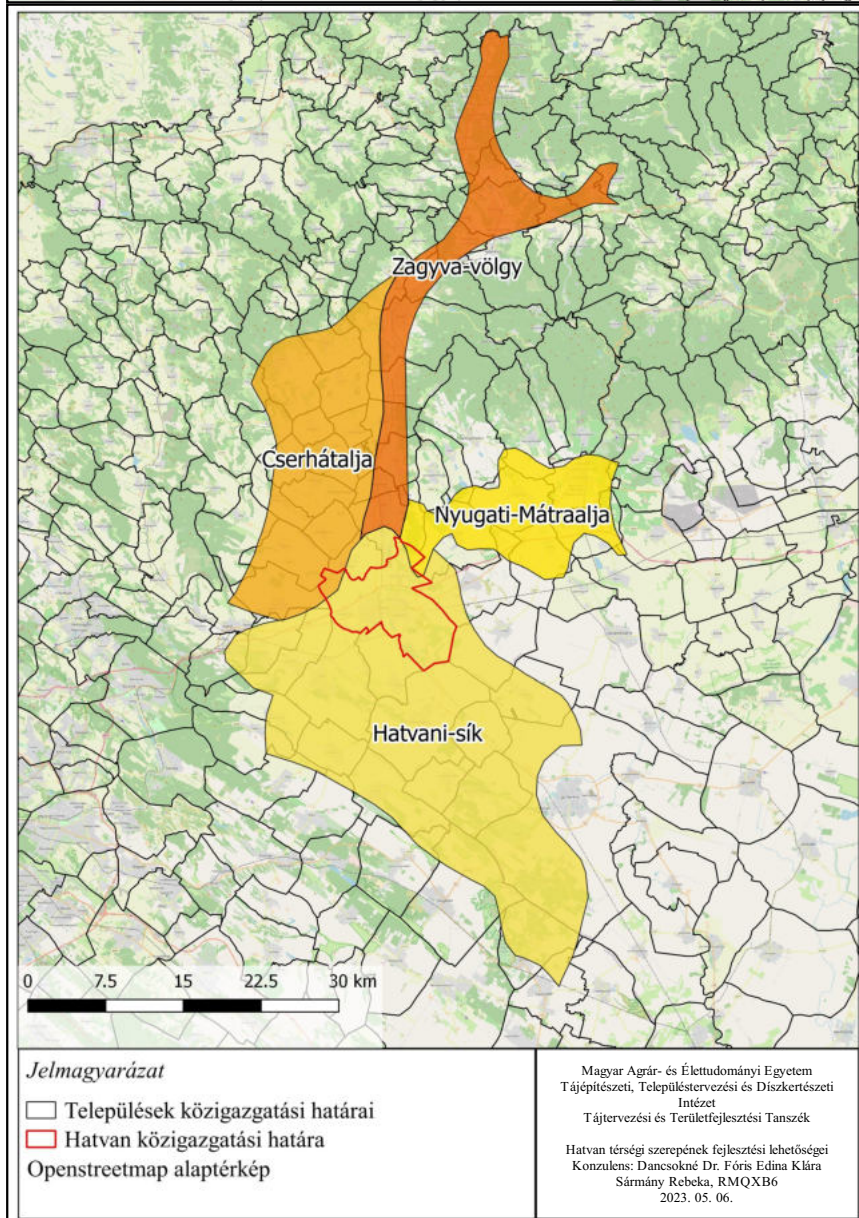
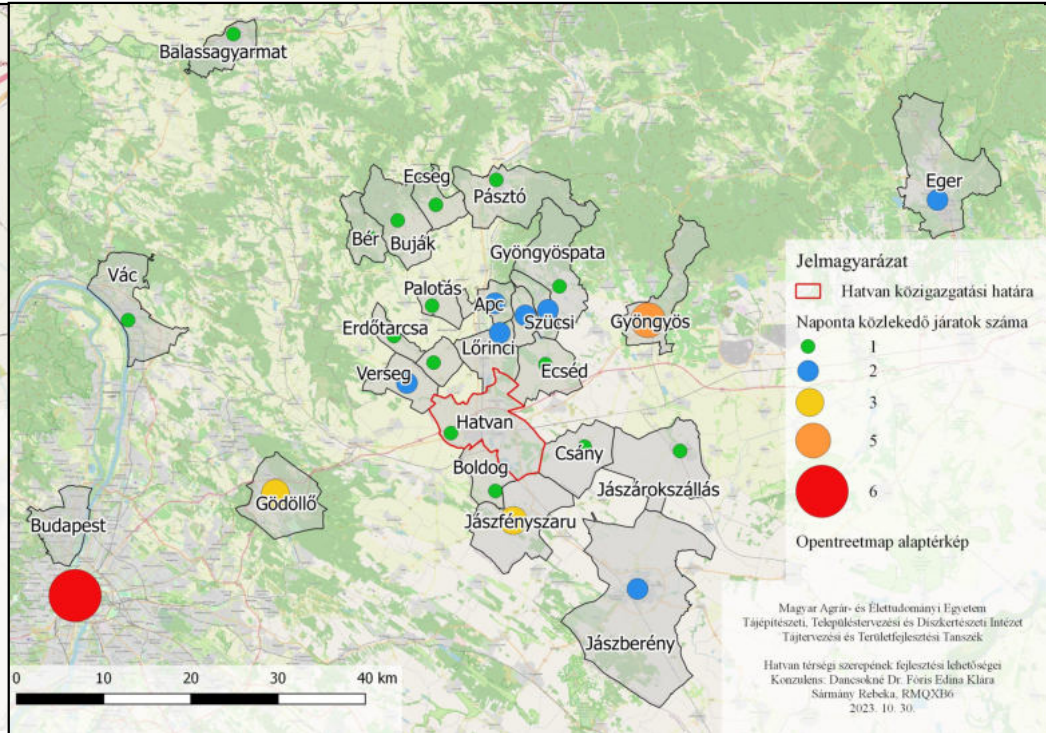
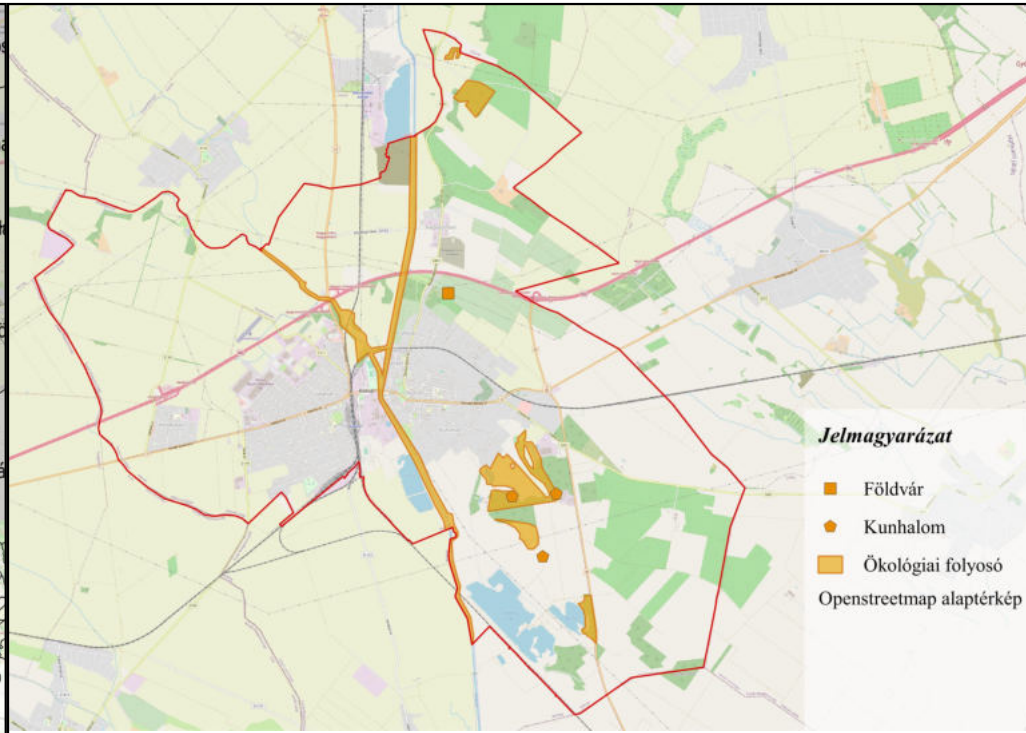
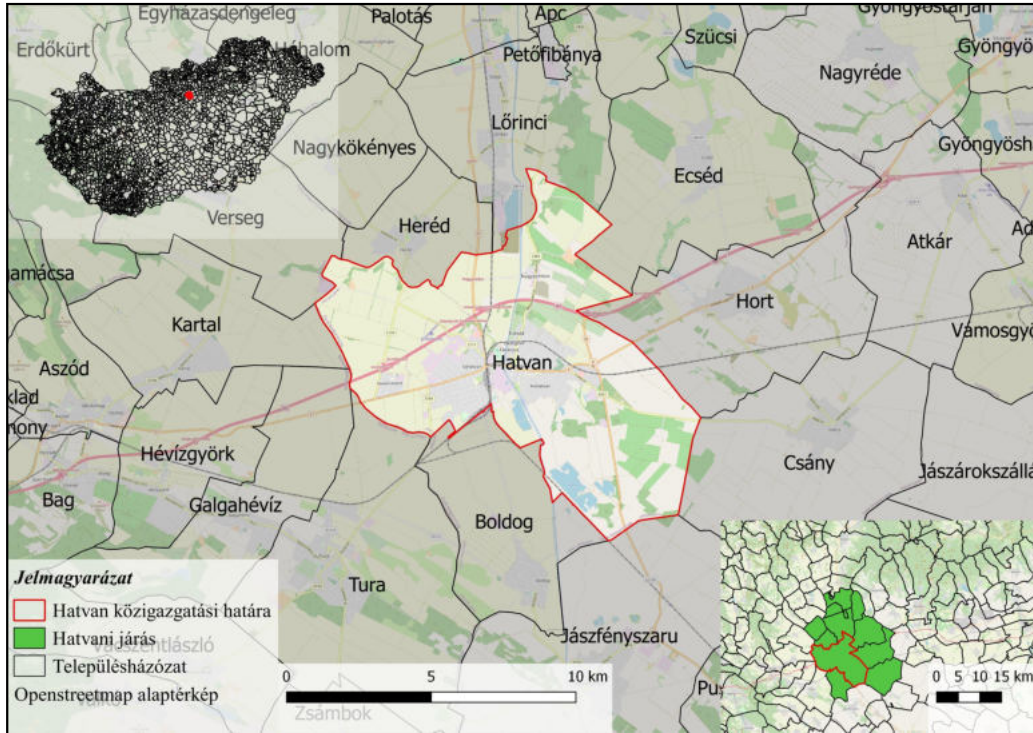
- **BACSA 2004:** Bacsa Tibor: *Hatvan a XXI. század kapujában, 2004, Hatvan Város Polgármesteri Hivatala, Hatvan*
- **Borovszky 1910:** Dr. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyei és városai, 1910, Országos monográfiai Társaság, Budapest*
https://adt.arcanum.com/hu/view/Borovszky_Heves/?pg=155&layout=s
- **Csorba 2005:** Csorba P. 2005: Kistájaink tájökológiai felszabdaltsága a településhálózat és a közlekedési infrastruktúra hatására. *Földrajzi Értesítő* LIV, 3-4., pp. 243-263
<http://real.mtak.hu/121126/1/Csorba%20P.%20Magyar%20kistajai%20MTA.pdf>
- **Csorba 2021:** Csorba Péter- Magyarország kistájai- Debrecen- 2021
<http://real.mtak.hu/121126/1/Csorba%20P.%20Magyar%20kistajai%20MTA.pdf>
- **DÖVÉNYI 2010:** Dövényi Zoltán (Szerk., 2010): Magyarország kistájainak katasztere, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest
<https://www.scribd.com/document/433026864/Kistajkataszter>
- **Géczy 2019:** Géczy Dorottya- Pásztó város történeti és tájhasználati összefüggései
<http://opac3.entzferenc.uni-mate.hu/hu/record/-/record/ENTZ397816>
- **GSM 2011:** Geiger Barbara, Saláta Dénes, Malatinszky Ákos- TÁJTÖRTÉNETI VIZSGÁLATOK A KISGOMBOSI FÁS LEGELŐN- 2011
http://real.mtak.hu/126526/1/02_Geiger.pdf
- **VÁTI 2020:** VÁTI Városépítési Tanácsadó és Tervező Iroda: Hatvan város településrendezési eszközeinek módosításához készült- Örökségvédelmi hatástanulmány https://hatvan.hu/wp-content/uploads/epitesi_ugyek/HATVAN_M3_UJ_CSP_PARTNERI_OROKSEGVE_DELEM.pdf
- **INT 1:** Megalapozó vizsgálat Hatvan város integrált településfejlesztési stratégiájához (2014) Projekt azonosító: ÉMOP-6.2.1/K-13-2014-0002, „Észak-Magyarországi Operatív Program –Fenntarthatótelepülésfejlesztés a kis-és középvárosokban – Integrált Településfejlesztési Stratégiák kidolgozása”<https://docplayer.hu/1677378-Megalapozo-vizsgalat-hatvan-varos-integralt-telepulesfejlesztesi-strategiajahoz.html>

- **INT 2:** *Heves megyei levéltár- Heves megye kialakulása és közigazgatási változásai 1876-1945-ig*
https://library.hungaricana.hu/hu/view/HEVM_HevMegyLevTarSegedl_10/?pg=17&layout=s
- **INT 3-** HATVAN város– Településfejlesztési Konceptió 2015-2030. 4- Megalapozó vizsgálat kiegészítése 2015 https://hatvan.hu/wp-content/uploads/varosfejlesztes_dokumentumai/megalapozo_vizsgalat_kiegeszitesi.pdf
- **INT 4:** Bibó István 1990 - Válogatott tanulmányok VI. fejezet
<https://mek.oszk.hu/02000/02043/html/439.html>
- **INT 5:** A hatvani térség természetes és természetközeli állapotú vegetációja – 2005
http://www.mzshome.net/natura/fajlok/nyomtathato_forma.htm
- **INT 6:** <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/ii-gazdalkodas-4/kozlekedes-szallitas-DFE/hiradas-kozlekedes-szallitas-DFE/utak-csardak-hidak-E46/utak-E47/>
- **INT 7 –** Bükk Nemzeti Park honlapja <https://www.bnpi.hu/hu/ertekek/allatvilag-hu>
- **ITS 2014:** Hatvan Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája
https://hatvan.hu/wp-content/uploads/varosfejlesztes_dokumentumai/integralt_telepulesfejlesztési_strategia.pdf
- **N.NÁNDOR:** https://hatvantortenete.blog.hu/2011/08/28/az_elmeleti_megyeszekhely
- **NFK 2030 -** <https://www.parlament.hu/irom41/04071/04071.pdf>
- **TAK 2017:** Hatvan város településarculati kézikönyve 2017. december
https://hatvan.hu/wp-content/uploads/varoskep/HATVAN_TAK_VEGDOKUMENTACIO.pdf
- **ZIFFA 2018:** https://hatvan.hu/wp-content/uploads/varosfejlesztési_palyazatok/ziffa.pdf

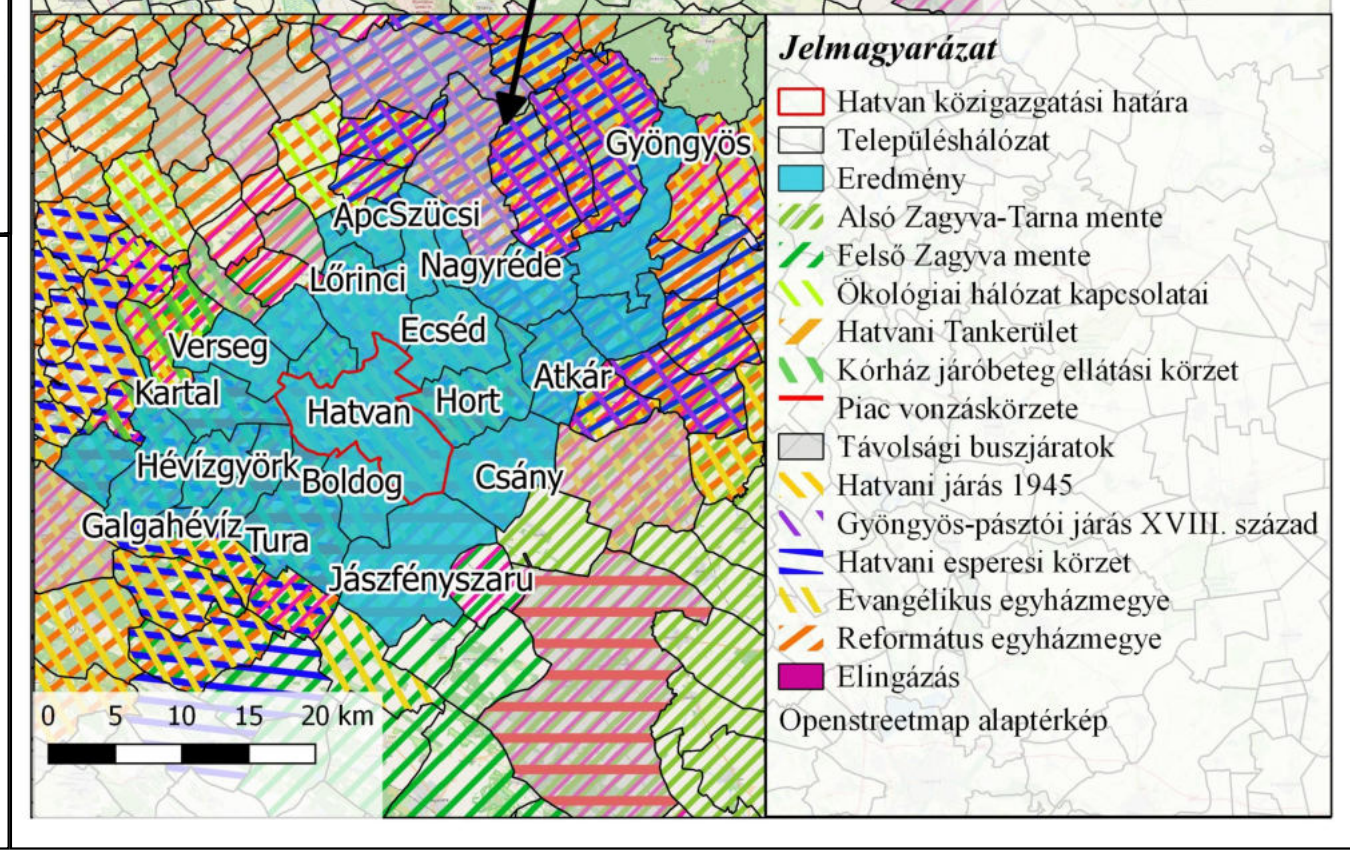
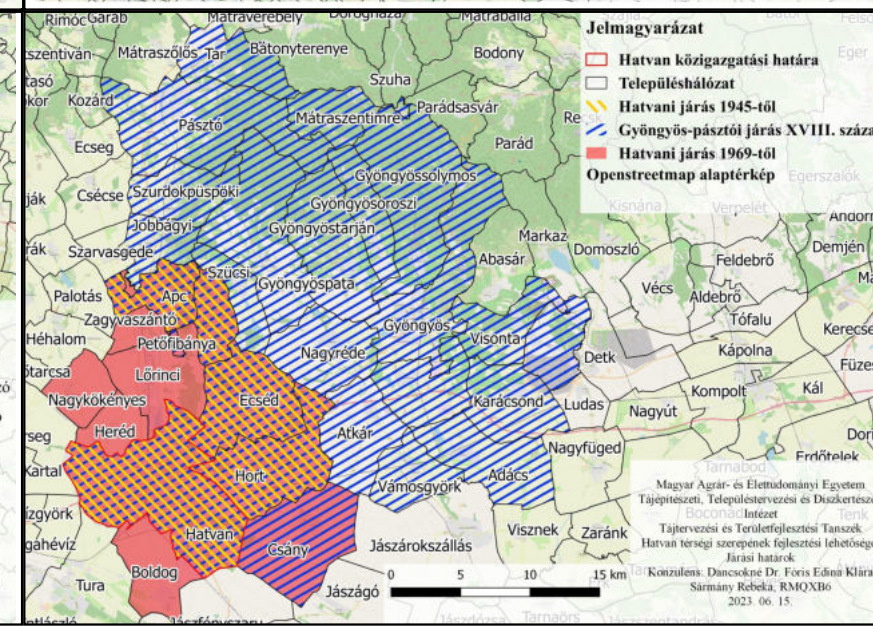
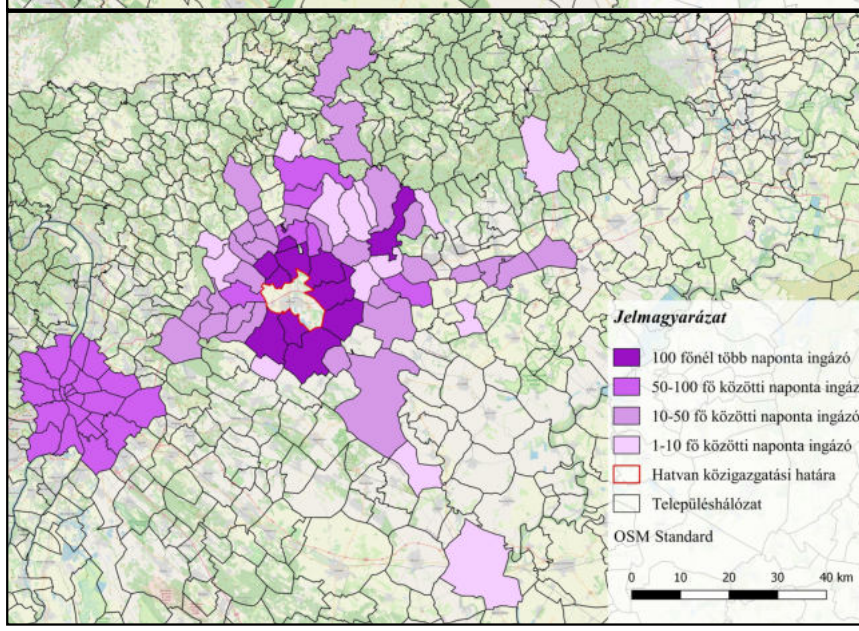
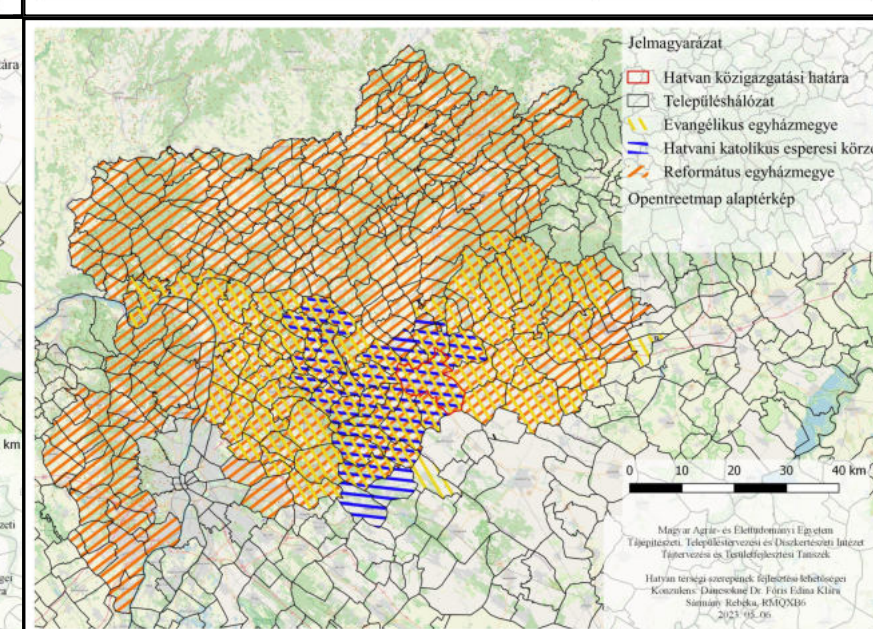
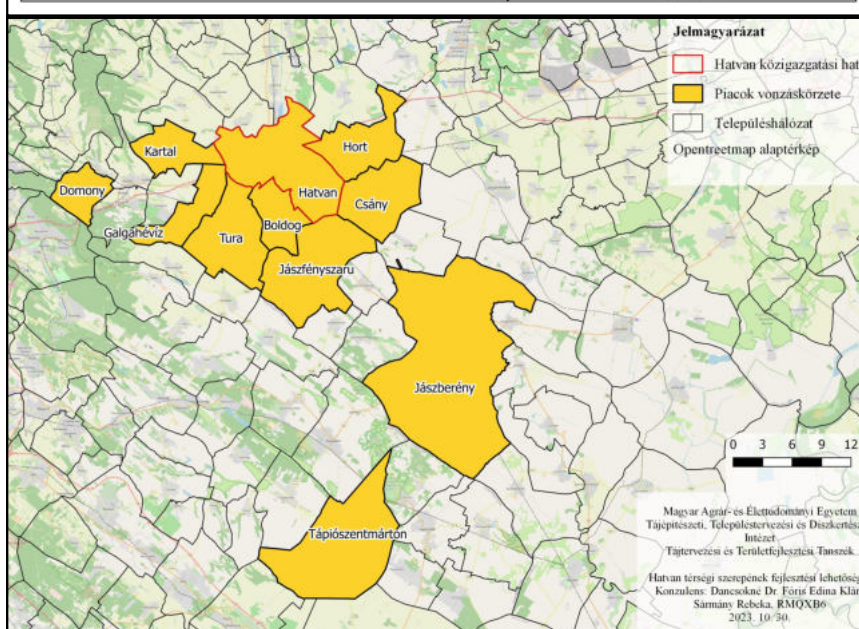
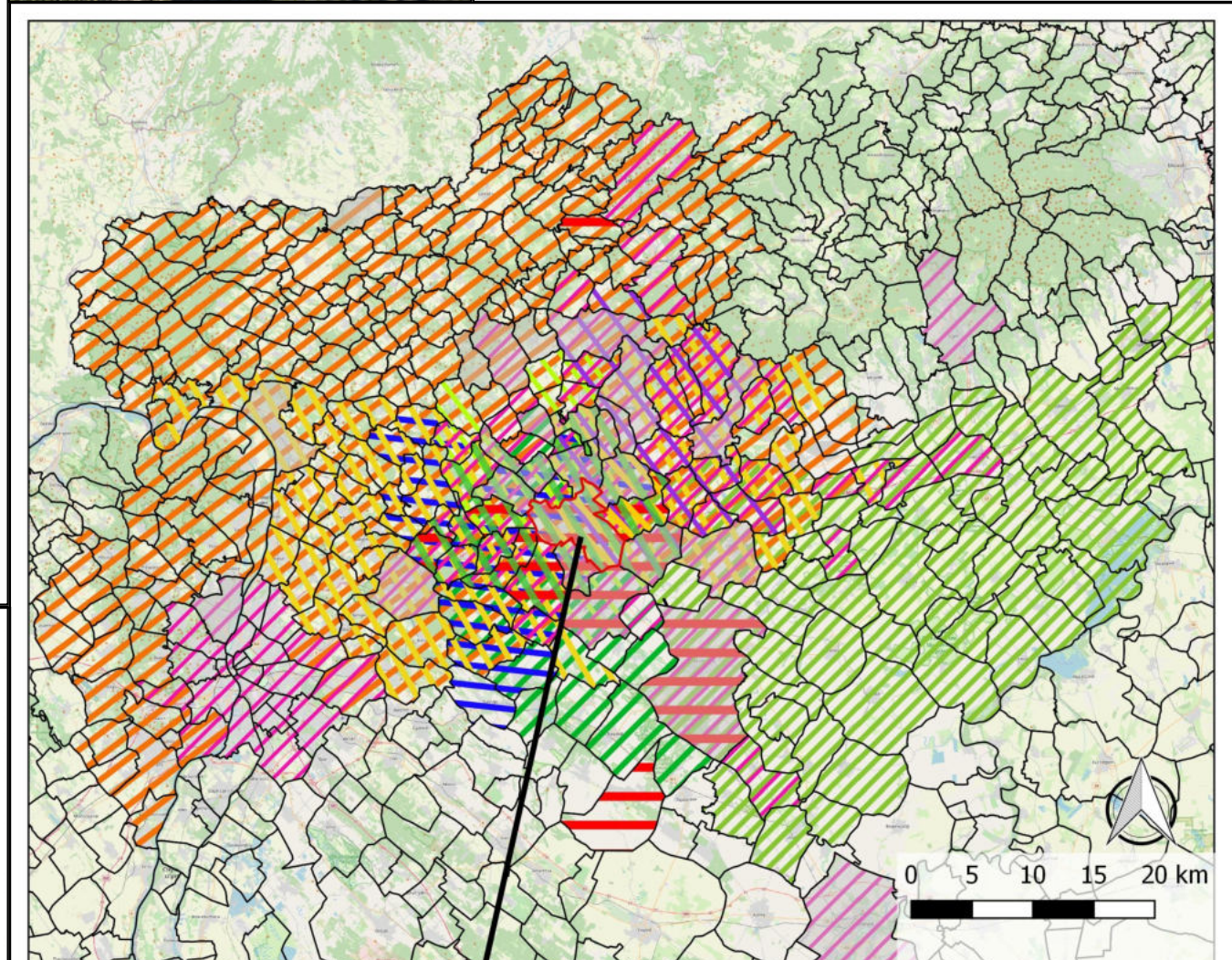
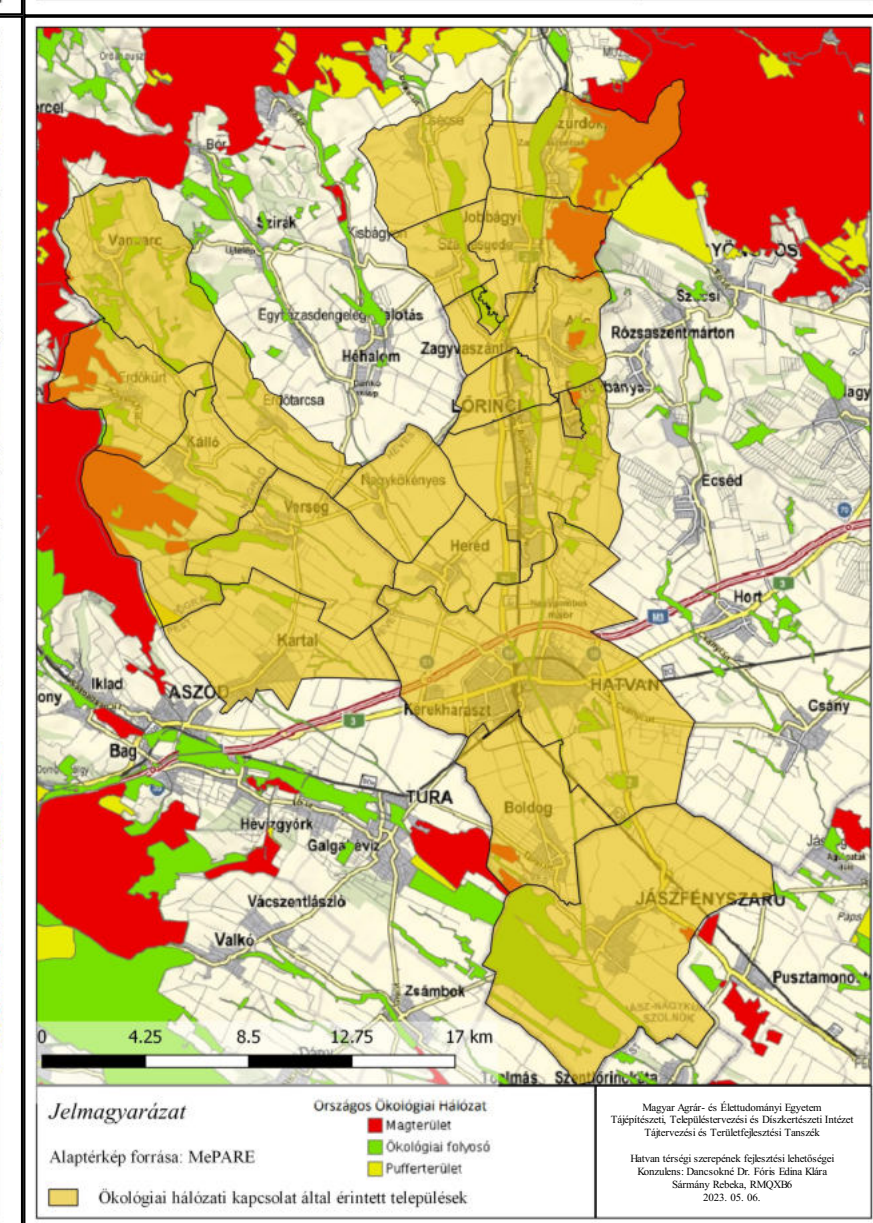
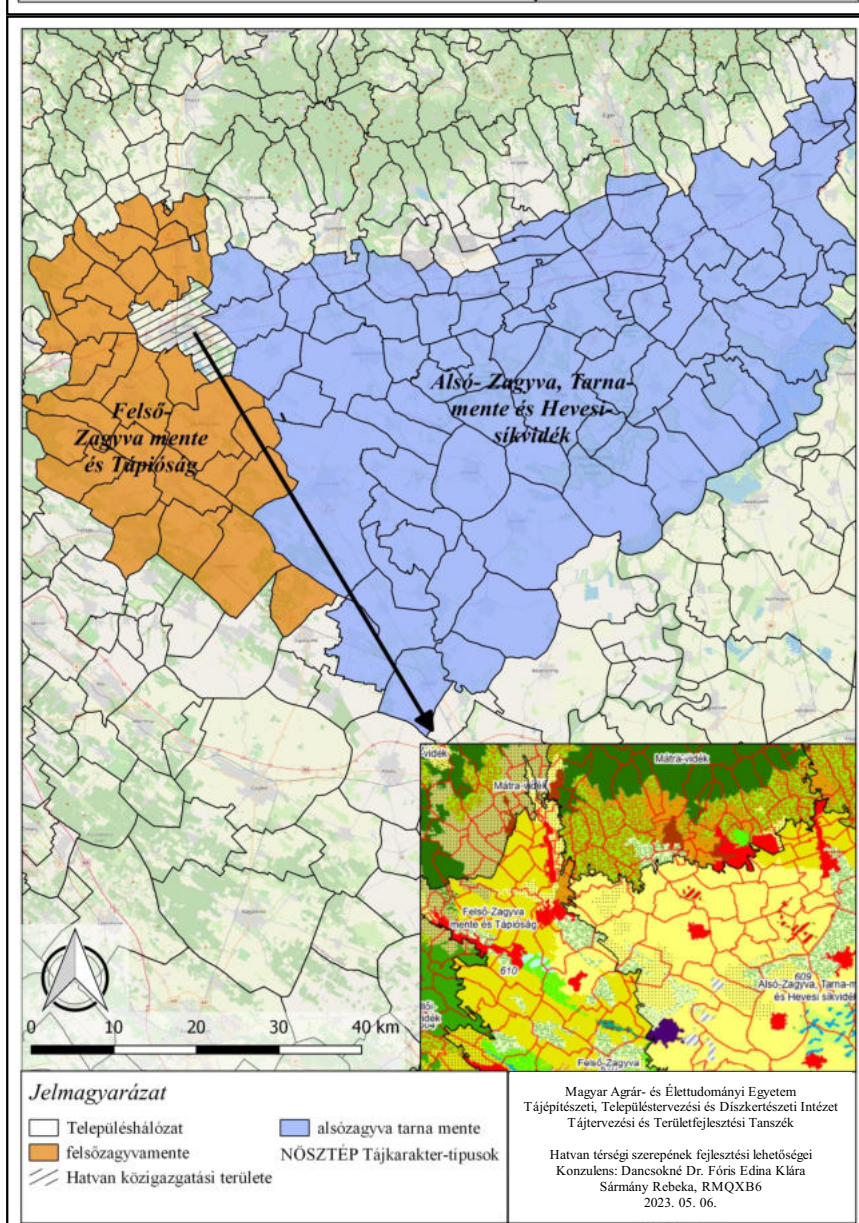
Ábrajegyzék

1. ábra: Hatvan elhelyezkedése és a hatvani járás (Saját szerkesztés, alaptérkép forrása: Openstreetmap)	7
2. ábra: M3-as és 21-es számú főút találkozási pontja Hatvannál (Saját fotó)	8
3. ábra: Hatvan testvérvárosai (Forrás: www.hatvan.hu)	8
4. ábra Városhálózat (Külső és belső városgyűrű) Forrás: Nemzeti Fejlesztési koncepció 2030	8
5. ábra: Hatvanból naponta közlekedő távolsági buszjáratok (Saját szerkesztés alaptérkép forrása: Openstreetmap)	9
6. ábra: Hatvani Albert Schweitzer Kórház (Saját fotó).....	10
7. ábra: Kórház kiterjesztett ellátási körzete (forrás: Hatvani Albert Schweitzer Kórház hivatalos oldala).....	10
8. ábra: Hatvani Tankerület igazgatási területe (Forrás: Hatvani Tankerületi központ; Alaptérkép forrása: Openstreetmap)	11
9. ábra: Védelem alatt álló területek (Saját szerkesztés, Forrás: ITS 2014)	13
10. ábra: Zagyva (Saját fotó)	14
11. ábra: Bér-patak (Saját fotó)	14
12. ábra: Hatvan korfája 2019(Saját szerkesztés, Adatok: TEIR)	15
13. ábra: Természetes szaporodás, fogyás (Forrás: TEIR)	15
14. ábra Hatvan belföldi vándorlási egyenlege (Forrás:TEIR).....	16
15. ábra: Településről elingázó foglalkoztatottak (Forrás: Lechner Tudásközpont)	17
16. ábra: Álláskereső aránya (TEIR)	17
17. ábra: Belvárosi római katolikus templom (Saját fotó).....	18
18. ábra: Újhatvani római katolikus templom (Saját fotó)	18
19. ábra Területhasználatok (Saját szerkesztés)	20
20. ábra Hatvan lát képe, rézkarc Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár.....	23
21. ábra: Hatvan, hadtörténelmi térkép, 1688, metsző: G. Bouttats Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár	23
22. ábra: Hatvan belterületi térképe 1863-ban Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár.....	25
23. ábra: Hatvani járás 1884-ben Forrás: Hatvani Ady endre könyvtár	25
24. ábra: Zagyva áradása 1939-ben Forrás: Hatvani Ady Endre könyvtár.....	26
25. ábra: Bombázás 1944.ben légifotó Forrás: Hatvani Ady Endre könyvtár.....	27
26. ábra Járási határok változása a 18. századtól napjainkig (Saját szerkesztés, Forrás: Heves Megyei Levéltár segédletei)	29
27. ábra: Szintézis felépítésének folyamatábrája (Saját szerkesztés)	30
28. ábra: Hatvan elérhetősége és közügyeket ellátó szervezetek igazgatóságai (Forrás: TeIR, Hatvani Tankerületi Központ, Hatvani Albert Schweitzer Kórház)	31
29. ábra: Hatvan városát érintő egyházmegyéi területi kiterjedése (Saját szerkesztés).....	32
30. ábra: Naponta ingázó bejáró foglalkoztatottak (Saját szerkesztés, Forrás: TeIR 2012)	33
31. ábra: Belvárosi zöldségpiac (Saját fotók).....	34
32. ábra: Hatvani piacok vonzáskörzete (Forrás: Püspöki Attila- ágazatvezető)	34
33. ábra: Közigazgatási határát érintő kistáj egységek (Saját szerkesztés, Forrás:nemzetiterkep.hu) ..	36
34. ábra: Ökoszisztéma alaptérképen látható zöldinfrastrukturális kapcsolatok hiányosságai (Forrás: alapterke.termeszetem.hu).....	36
35. ábra: Ökológiai hálózat által biztosított összeköttetések (Saját szerkesztés)	36
36. ábra: Közigazgatási határt érintő tájkarakter típusok (Saját szerkesztés, Forrás: természetvedelem.hu).....	36
37. ábra: Hatvan szoros kapcsolati hálójának meghatározása (Saját szerkesztés)	38

Tervlap

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájképzéstudományi és Diszkrét Intézet
Tájképzéstudományi és Diszkrét Intézet
Tájképzéstudományi és Diszkrét Intézet
TERVLAPOK
Hatvan térségi szerepének fejlesztési lehetőségei
Konzulens: Dancsókné Dr. Fóris Edina Klára
Sármány Rebeka, RMQXB6
2023. 11. 04.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

SÁRMÁNY REBEKA (név) (hallgató Neptun azonosítója: RMQXB6)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védelemre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: Budapest, 2023. év november hó 6 nap

Danócs Péter
belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /

diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: SÁRMAY REBEKA
A Hallgató Neptun kódja: RMIQXBG
A dolgozat címe: HATVAN TÉRSÉGI SZEREPEK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: FAJÉRTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERV. ÉS DOLGOZAT. INT.
A konzulens tanszékének a neve: FAJTERVEZÉSI ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. év 11. hó 06. nap

Sarmay Rebeka
Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.